

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1895. Andra Kammaren. N:o 26.

Onsdagen den 3 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 27 nästlidne mars förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:

Att riksdagsmannen E. Andersson från Upsala i Holmedals socken, som lider af influensa, måste under någon tid vårdas i sitt hem och ej kan inställa sig till Riksdagens arbeten, intygas på heder och samvete.

Upsala i Holmedal den 30 mars 1895.

Alfr. Hyllengren,
Prov.-läkare.

§ 3.

Föredrogs och öfverlemnades till behandling af statsutskottet herr *O. M. Höglunds* i gårdagens sammanträde aflemnade motion, n:o 174.

§ 4.

Föredrogs och bordlades för andra gången statsutskottets utlåtanden n:is 10, 48 och 49.

§ 5.

Herr *T. V. Forsell* aflemnade en motion, n:o 175, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om vissa förändringar i gällande förordning angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker, hvilken motion bordlades.

Andra Kammarens Prot. 1895. N:o 26.

Om ändrad
lydelse af
§ 28 rege-
ringsformen.

§ 6.

Till behandling företogs först konstitutionsutskottets utlåtande n:o 6, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 28 rege-
ringsformen.

Herr *A. V. Ljungman* hade i motiou, n:o 156, inom Andra Kam-
maren hemställt, bland annat, att Riksdagen måtte antaga följande
förslag till ändrad lydelse af § 28 rege-
ringsformen att hvila till vidare
grundlagsenlig behandling:

§ 28.

1) Konungen eger att i statsrådet utnämna och befordra infödde
svenske män till alla de embeten och tjänster inom riket, högre och
lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmagt derå ut-
färdar; dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit,
der sådant hittills egt rum *eller vid aflöningsstats fastställande blifvit
bestämdt*. Konungen vare likväl obetaget, att, efter vederbörandes
hörande — — — som under departementet höra.

2) Konungen eger att genom naturalisation — — — till ledamot
af statsrådet utnännas.

Utskottet hemställde emellertid, att motionen i förevarande del
icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts:

af herr *Ljungman*;

af herr *Elowson*, som ansett, att utskottets motivering bort hafva
annan, af honom formulerad lydelse;

af herrar *Boström, Ola Bosson Olsson, Bengtsson* i Gullåkra och
Johnsson i Bollnäs, hvilka instämt med herr *Elowson*; samt

af herrar *Vahlin* och *Dahn* mot vissa delar af utskottets mo-
tivering.

Efter föredragning af ärendet anförde:

Herr *Ljungman*: Då 28 § rege-
ringsformen innehåller den be-
stämmelsen, att till de tjänster, som der åsyftas, skola upprättas för-
slag, der sådana hittills egt rum, anser jag, att paragrafen borde inne-
hålla någon bestämmelse äfven med hänsyn till sådana tjänster, som
nyinrättades eller omreglerades, och jag har i öfverensstämmelse der-
med väckt min motion. Utskottets flertal har emellertid haft en annan
mening och ansett, att den saken bör afgöras af Kongl. Maj:t på
administrativ väg. I det afseendet hänvisar utskottet till de instruk-
tioner för embetsverket, som Kongl. Maj:t i enlighet med 89 § rege-
ringsformen utfärdar.

För min del tror jag, att det hade varit önskvärdt, att paragrafen
erhållit ett fullständigande; och äfven om man icke vill välja den väg,

som jag föreslagit, kunde man ju hänskjutit frågans afgörande till en af kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt stiftad lag. I hvilketdera fallet som helst kan jag icke gilla den åsigt, som gjort sig gällande i utskottet, att ärendet i fråga är af den beskaffenhet, att det borde på administrativ väg afgöras. Ty jag anser, att Riksdagen i afseende på frågor, huruvida tjänstemän böra tillsättas med eller utan förslag, borde hafva ett ord med i laget. Jag har emellertid intet yrkande att göra.

*Om ändrad
lydelse af
§ 28 rege-
ringsformen.
(Forts)*

Herr Elowson: Herr talman! Beträffande det slut, hvartill utskottet kommit, har jag varit fullt enig med majoriteten. Motionären har nemligen hemställt, att i 28 § regeringsformen skulle intagas bestämmelse derom, att vid aflöningsstats fastställande skulle kunna föreskrivas, huruvida förslag till tjänster borde af vederbörande upprättas eller icke. Utskottet har ansett, att ett stadgande angående bestämmelser och villkor vid lönerogleringar icke borde upptagas i 28:de § regeringsformen, och att i följd häraf motionärens förslag icke vore af beskaffenhet att vinna utskottets tillstyrkande. Utskottet har också ansett, att ett sådant stadgande skulle vara mindre behöfligt, enär gällande instruktioner för embetsverken tillräckligt föreskrifva, hvad som i detta hänseende är att iakttaga.

Men om jag instämmer i det slut, hvartill utskottet kommit, ber jag att få göra invändningar mot en del af utskottets motivering. Som kammaren behagade finna, innehåller första stycket i utskottets förslag ett referat af motionärens inom utskottet gjorda framställning, der han ansett, att en bristfällighet skulle uti omförmälda grundlagsparagrafs nuvarande lydelse förefinnas, och att hans förslag skulle vara egnadt att afhjelpa denna bristfällighet. I andra stycket förekomma tre satsar. I den första af dessa anmärker utskottet, att förslaget icke är af beskaffenhet att utskottet vill tillstyrka detsamma. I tredje och sista satsen i detta stycke framhåller utskottet, att motionärens förslag är mindre behöfligt; och beträffande båda dessa uttalanden anser jag utskottet hafva gått riktigt till väga. Vidkommande åter andra satsen i ordningen, som börjar med orden: »följden af dess antagande» och slutar med orden: »icke grundlagsenligt fordrats», anser jag, att utskottet inlåtit sig i opposition mot Riksdagen sjelf. Utskottet menar, att man borde se till, att Riksdagen icke skulle kunna under en viss förutsättning föreskrifva det eller det vilkoret eller framtvinga det eller det stadgandet. Det synes mig, som om kammaren icke borde godkänna sådan motivering från utskottet. Utskottet framhåller vissa betänkligheter, och dessa betänkligheter synas vara rigtade temligen skarpt mot Riksdagen. Om man läser denna mening, så lär man icke kunna värja sig från den föreställningen, att utskottet vill gifva en maning att iakttaga en viss försigtighet i förhållande till Riksdagen. Jag har därför tillåtit mig att föreslå en annan motivering, hvilken efter den refererade inledningen innehåller de båda första och sista satserna i andra stycket af utskottets motivering och sedermera utskottets hemställan.

Motionären har nu icke uti sitt anförande gjort något yrkande, och då torde kammaren heller icke vilja antaga hans genom motionen

Om ändrad framställda förslag. Skulle kammaren, som jag förmodar, antaga utskottets hemställan, synes mig, att kammaren likväl borde godkänna den motivering, som i reservationen blifvit af mig och några andra af utskottets ledamöter föreslagen.

(Forts.)

Pröfningsrätten angående de instruktioner, som gälla för embetsverken, har visserligen Riksdagen befogenhet att göra till föremål för sina beslut. Utskottets motivering deremot synes mig, efter hvad jag haft äran anföra, vara oppositionellt rigtad mot Riksdagen. Detta är ock anledningen, hvarför jag icke vill biträda densamma. Jag tillåter mig därför, herr talman, att hemställa om proposition derå, att kammaren må godkänna det slut, hvartill utskottet kommit, men att kammaren ville utbyta utskottets motivering mot den motivering, som af föreslagen i den af mig m. fl. afgifna reservationen. Jag anhåller, herr talman, om bifall till detta mitt yrkande.

Herr *Ola Bosson Olsson* instämde häruti.

Herr Restadius: Om kammaren vill, på sätt utskottet föreslagit, aflifva det foster, hvarmed herr Ljungman framkommit, synes det mig icke ligga synnerlig vigt uppå, med hvilka ceremonier begrafningen skall ske. Men nog synes det mig önskvärdt, att den motivering, som utskottet anfört, jemväl varder godkänd, emedan det enligt min tanke allt kan inträffa, att Riksdagen öfverskrider den magt, som åt densamma i grundlagen blifvit anförtrodd. Och man bör åtminstone icke, synes det mig, gifva sådana bestämmelser, som till ett dylikt öfverträdande af grundlagen föranleda. Derför, herr talman, tillåter jag mig att yrka bifall till utskottets förslag med den motivering, som utskottet anfört.

Herr Ljungman: Jag skall be att få fästa uppmärksamheten uppå, att, om kammaren icke gillar motionen, den ännu mindre bör gilla en förkastlig motivering, innebärande, att Andra Kammaren skulle med afseende på en fråga sådan som denna vilja fatta beslut, som ginge ut på, att den ansåge, att det lämpligaste sättet för att bestämma, huruvida förslag vid embetens tillsättande skall ega rum eller icke, vore, att frågan derom behandlades enligt 89:de paragrafen regeringsformen. Det kan jag aldrig föreställa mig.

Hvad den af flertalet inom konstitutionsutskottet afgifna motiveringen vidare beträffar, så hänsyftar den på ett annat fall, nemligen missbruk af riksdagsmagten. — Ja, om de verkligen hysa den äsigten, borde de hafva sökt afhjelpa den brist, som faktiskt finnes i grundlagen i det fallet. Ty jag kan icke finna något hinder för en enig Riksdag att vid en aflöningsstats fastställande fästa ett sådant vilkor, som de ifrågasatt.

Hvad jag i min motion påpekat är, att ett sådant vilkor alltid borde fästas vid en aflöningsstats fastställande. Vid en sådan stats fastställande tillgår ju på det sättet, att Kongl. Maj:t kommer in till Riksdagen med ett förslag, hvilket af Riksdagen oförändradt antages eller på sin höjd förses med någon obetydlig ändring, som sedan af Konungen gillas. Jag tror därför, att mitt förslag varit ganska klokt;

men å andra sidan kan det ju vara fråga om, huruvida icke den saken bör hänskjutas till en af Kongl. Maj:t och Riksdagen gemensamt stiftad lag angående embetsmän, deras tillsättande och afsättande. Jag tager för gifvet, att den dag kommer, då man får skrida till att stifta en sådan lag. Jag har hört sägas, att det nu skall vara ifrågasatt att få en generel pensionslag för hela riket, och jag ser knappast, huru man skulle kunna antaga en sådan utan att gå till ändringar äfven i grundlagen.

*Om ändrad
lydelse af
§ 28 rege-
ringsformen.
(Forts.)*

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, samt propositioner af herr talmannen gifvits i enlighet med de gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Likaledes bifölls konstitutionsutskottets härefter föredragna utlåtande n:o 7, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 32 regeringsformen.

§ 8.

Efter föredragning vidare af konstitutionsutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 35 och 36 regeringsformen, i hvilket utlåtande utskottet hemställt, att berörda, inom Andra Kammaren af herr *A. V. Ljungman* väckta motion, n:o 156, icke heller i denna del måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, begärdes ordet af

Herr *Ljungman*, hvilken inom utskottet varit af skiljaktig mening och nu yttrade: Beträffande min motion i denna del skall jag be att få påpeka, att de nu gällande pragraferna i fråga dels äro så affattade, att tvekan kan förekomma om deras verkliga innebörd, och dels äro sådana, att de faktiskt icke längre tillämpas efter ordalydelsen. Jag ber att i detta hänseende få framhålla, att vi hafva embetsverk, inom hvilka hela personalen, allt ifrån chefen ända ned till den lägste tjänstemannen, i sjelfva verket har förtroendesysslor; att det dessutom är brukligt att, i stället för att utnämna embetsmän med utfärdande af fullmakt, gifva dem s. k. konstitutorial, då de kunna aflägnas utan ransakning och dom eller förflyttas till annan plats allt efter konstitutorialets lydelse; och vidare att det varit brukligt att vid fastställande af aflöningsstater bestämma, att embetsman skall vara skyldig att afgå vid en viss ålder. Jag tror således för min del, att det är nödigt, att paragraferna blifva så affattade, att praxis icke står i strid med ordalydelsen. Emellertid kan det ju vara tvifvel underkastadt, huruvida det sätt att lösa frågan, som jag valt, är det bästa. Det torde kunna blifva nödvändigt att hos oss liksom i åtskilliga främmande länder angående saken i fråga stifta en lag, som kan vara utförligare och som kan lättare ändras efter förhållandena, än hvad fallet är med bestämmelserna i en grundlag. Jag skall därför icke göra något yrkande.

Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.

I ordningen förekom dernäst konstitutionsutskottets utlåtande n:o 9, i anledning af väckta motioner, åsyftande förändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för rätt att välja riksdagsmän i Andra Kammaren.

Inom Andra Kammaren hade i förevarande ämne väckts tre särskilda motioner, nemligen n:o 39 af herr *P. G. Petersson* i Brystorp, i hvilken motions syfte tre andra af kammarens ledamöter instämt, n:o 111 af herr *L. Eriksson* i Bäck samt n:o 171 af herr *J. Mankell*, i hvilken motions syfte tjugufyra andra af kammarens ledamöter instämt.

I dessa motioner hemställdes:

af herr *Petersson*:

att Riksdagen måtte besluta om följande förändringar af 14 § riksdagsordningen:

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra kronor, eller eger på annans mark belägen byggnad till nämnda taxeringsvärde, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar eller minst fem år näst före valet arrenderat och fortfarande arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tretusen kronor, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst femhundra kronor uppskattad årlig inkomst;

af herr *Eriksson*:

att Riksdagen ville till grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af nedanstående delar af riksdagsordningen:

§ 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, hvarje svensk medborgare, som uppfyller de i § 26 stadgade vilkor för valbarhet, från och med början af kalenderåret efter det han fyllt tjuguetå år.

§ 17 mom. 1.

Vid såväl elektors- som riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Två röster tillkommer en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man. Tre röster tillkommer en hvar, som antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst. Fyra röster tillkommer en hvar, som eger fastighet till

taxeringsvärde, ej understigande åttiotusen riksdaler, eller ock erlägger bevilling för minst fyra tusen riksdalers årlig inkomst.

Mom. 2.

Den, som dervid erhållit de flesta rösterna, vare lagligen vald, och skilje lotten emellan dem, som erhållit lika röstetal.

Mom. 3.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de röstlängder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som af kommunalnämnder eller magistrater böra upprättas;

samt af herr *Mankell*:

att Riksdagen för sin del måtte antaga till hvilande för grundlagsenlig behandling följande förslag till ändrad lydelse af §§ 14 och 17 riksdagsordningen:

Nuvarande lydelse:

Föreslagen lydelse:

§ 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst ett tusen riksdaler, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande sex tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevilling för en till minst åtta hundra riksdaler uppskattad årlig inkomst.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar svensk medborgare från och med början af kalenderåret efter det han fyllt tjuguet år, så länge han uppfyller de i § 26 stadgade vilkor för valbarhet.

§ 17 mom. 2.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de kommunerna gällande röstlängder, som böra innehålla anteckning om dem, hvilka enligt § 14 valrätt tillkommer.

Vid dessa val skola till efterrättelse tjena de röstlängder öfver valberättigade vid riksdagsmannaval till Andra Kammaren, som af kommunalnämnder eller magistrater böra upprättas.

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.

Utskottet hemställde emellertid:

- att a) herr Peterssons motion,
b) herr Erikssons motion och
c) herr Mankells motion

icke måtte någon Riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Häremot hade reservationer afgifvits:

af herr *Ljungman* mot utskottets motivering;

af herrar *Boström, Elovson, Olsson* i Maglehult, *Bengtsson* i Gullåkra, *Dahn, Gyllensvärd* och *Johnsson* i Bollnäs, hvilka ansett, att utskottet med anledning af motionerna bort tillstyrka Riksdagen att till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 14 riksdagsordningen:

§ 14.

Valrätt tillkommer inom den kommun, der han bosatt är, en hvar i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad man, hvilken antingen eger eller med stadgad åborätt innehafver fast egendom på landet eller i stad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler, eller eger på annans mark belägen byggnad till nämnda taxeringsvärde, eller för lifstid eller för minst fem år arrenderar eller minst fem år näst före valet arrenderat och fortfarande arrenderar jordbruksfastighet till taxeringsvärde, ej understigande tre-tusen riksdaler, eller ock erlägger till staten bevillning för en till minst femhundra riksdaler uppskattad årlig inkomst;

samt af herr *Vahlin*, som yrkat bifall till herr Peterssons i Brystorp motion, dock under uttalande af önskan, att i motionärens hemställan orden »röstberättigad man» skulle utbytas mot »röstberättigad person».

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *Vahlin*: Herr talman, mine herrar! Jag anser, att jag kanske bör ge några skäl, hvarför jag och några flera reservanter inom konstitutionsutskottet från denna kammare i en så skiftande tid som den närvarande ansett oss böra stanna kvar på samma ståndpunkt i denna fråga, som vi intagit under de föregående åren. Jag skall nödgas påminna om en sanning, en sanning, hvarom folken erinras under de onda tiderna, men som de allt för lätt förgäta under de goda, den sanningen nemligen, att det är ur konflikten mellan en snabb kulturutveckling, hvilken förändrar värdesättningarna på allt, och stillaständet endast i statsformerna, som de sociala missförhållanden uppstå, hvilka undergräfvat samballets helsa och byta en lugn utveckling till en förhatlig kamp klasser emellan om magten, en kamp, som är egnad att utveckla begge parternas sämsta egen-

skaper och låter befara, att segern, hvilken den än tillfaller, endast skall föra till nya olyckor för samhället.

Under ingen tid torde så snabbt som under de senaste 30 åren bildning, kunskaper, politiskt intresse och personlig sjelfständighetskänsla hafva vunnit utveckling hos vårt folk. Det är en annan tid nu, då hvad vi här afhandla följes med intresse och kommenteras måhända i de fattigaste kojor, än den tid, då deras innehafvare kanske med möda kunde stafva sig igenom några sagor och visor, tryckta i årb, och då de för politiska frågor icke hade något intresse och icke heller visste något derom.

Det är denna stora reform — jag skulle nästan kunna kalla den en kulturrevolution, som försiggått hos folket — som fordrar att få erkännande i våra grundlagar. Det är just detta, att denna reform redan försiggått hos folket, som för närvarande gifver rösträttsfrågan hos oss en så stor betydelse, och denna betydelse har äfven ökat derutaf, att synnerligen under de senaste åren hårda skatter och prestationer ålagts just de klasser, som sakna rösträtt.

I det förslag till ändring af regeringsformens 14 §, som af denna kammare flera gånger antagits och som nu å nyo af reservanterna framlagts, har fordran på utsträckt rösträtt tillmötesgått med bibehållande af gammal, inhemsk grund, och endast så långt, som man utan fara kunnat göra det, utan fara nemligen att lemna politiskt inflytande åt ett flertal personer, som möjligen icke fullt uppfatta det ansvar, som ett dylikt politiskt inflytande medför?

Men vi veta, hvarför frågan icke har kommit till lösning ännu: vi vänta på en utredning.

Rösträttsfrågan har haft otur. Den är nära förbunden med en del andra frågor, som bort föra den fram till lösning, och dessa frågor hafva också, med eller utan utredning, vunnit lösning, men rösträttsfrågan står kvar på samma ståndpunkt. Lifsmedelstullarne kommo, och deras verkningar trängde sig hårdast ned till de fattigare klasserna, men medborgarerrätten tog icke ett steg ditåt. Värnpligten utsträcktes, men rösträtten utsträcktes icke. Grundskatterna afskrefvos, men man blef ändå icke gifmildare på rätt; och slutligen inskränktes städernas representationsrätt, de stora städernas i synnerhet, och landsbygdens ökades, men faran för en utsträckning af rösträtten förblef lika stor ändå.

Vi vänta på en utredning, men hvad vänta vi af en dylik utredning? Skall en dylik utredning gifva någon ny, storslagen rättsformel, som, räknande med andra och upphöjdare faktorer än penningar och penningars värde, skall finna den sökta gränsen mellan goda och dåliga medborgare, mellan dem, som skola upptagas, och dem, som skola quarlätas? Nej, detta är icke meningen med utredningen. Jag tänker, att, om vi vilja vara ärliga, vi skola medgifva, att denna utredning blott afser att med statistiska siffrors summor och qvoter visa, huru långt man kan gifva rätt utan fara att förlora magt. Detta är det enkla facit af den stora uträkning, som vi vänta på.

Men äfven medgifvet, att en dylik utredning skulle hafva sin betydelse, sa lär icke ett förslag till rösträttsreform kunna ensidigt

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående
 andrade
 bestämmelser
 i fråga om
 villkoren för
 rätt att välja
 riksdagsmän
 i Andra
 Kammaren.
 (Forts.)

grundas på statistiska uträkningar. Rösträttsfrågan är dock någonting annat än en ren sifferfråga. Det är en rättsfråga, en moralisk fråga; det är icke blott med siffror, vi hafva att räkna, utan med människor. Kanske skall därför ett uttalande från denna kammare, som står de orepresenterade klasserna närmast och känner dem bäst, ega sin stora betydelse för lösandet af problemet, hvar den nya rättsgränsen skall skära igenom våra folklager. Den statistiska utredningen skall helt säkert visa, att vi hafva många, allt för många mindre bemedlade landsmän. Men ett uttalande från denna kammare kan härtill lägga det vitsordet, att vi åtminstone icke känna dem som dåliga medborgare och därför tro oss allt fortfarande behöfva starkare garantier emot deras politiska inflytande, än något annat civiliseradt folk på jorden nu längre vill bibehålla. Det är just allt fortfarande detta intyg från denna kammare, som jag skulle vilja lägga till den pågående utredningen, emedan det möjligen skulle kunna inverka på det förslag, som kanske af regeringen kommer att framläggas.

Och ännu ett sista skäl: Kanske vore det icke högsint af denna kammare att just i år, då den gått längre än någonsin förut i påläggande af hårda skatter på dem, för hvilka de kännas hårdast, glömma att göra något uttalande till förmån för deras rättsfordringar. Vi hafva kanske tillräckligt med oangenäma minnen förut, minnen om urtima löften, och kanske hafva vi lemnat tillräckligt med söndertrasade fälttecken ändå kvar på den politiska arenan.

Det är en annan, en stor rättsfråga, som jag berört i min reservation, men endast försigtigt och i förbigående. Det är frågan om kvinnans rätt. Jag skall nu icke spilla några ord på att försvara den. Ty jag tror icke, att det är god tid nu att komma med nya rättsfordringar, vore de än aldrig så obestridda. Jag skall därför, herr talmän, endast tillåta mig yrka bifall till herr Peterssons motion, och jag skulle med tacksamhet se, om kammaren, i denna fråga åtminstone, ville stanna kvar på samma ståndpunkt, som den förut intagit. Jag skulle eljest lika väl kunna yrka bifall till reservanternas förslag. Skilnaden mellan herr Peterssons motion och reservanternas förslag ligger i orden kronor och riksdaler. Men då jag icke är säker, om möjligen herr talmannen skall anse sig kunna framställa proposition på reservationen, då det icke finnes någon motion i frågan, skall jag för närvarande vidhålla det yrkande jag gjort.

Häruti instämde herrar *Alsterlund*, *Nilson* från Lidköping och *Nyström*.

Herr Lindgren yttrade: Jag har ansett mig pligtig att begära ordet i denna fråga, enär jag representerar ett större arbetarecentrum, nemligen största delen af Ångermanelvens sågverksdistrikt, och tilltror mig att känna de under 800 kronors-strecket ståendes moral och karaktärsförhållanden åtminstone inom denna och närmaste valkretsar. Och utan att ens våga hoppas att med hvad jag har att säga kunna inverka på kammarens beslut i denna fråga, hvilken rönt ett så

intensivt motstånd, enär frågan, om jag icke misstager mig, nu för tionde gången föreligger till kammarens afgörande, ber jag dock med några ord få motivera mina, och jag kan med fog tillägga mina kommittenters, åsigt.

Jag anser, att i detta vårt »tullskyddstidevarf», då arbetaren får bidraga med lika stora, om icke större, skatter till statens underhåll än till äfventyrs bonden, bör arbetaren jemväl likställas med bonden i rätten att representeras vid besluten om dessa skatters användning, äfven om arbetaren icke lyckats uppnå 800 kronors inkomst. Och detsamma är förhållandet med de mindre fastighetsegarne, hvilkas taxerings- eller bevillningsvärde icke uppgår till 1,000 kronor. De få skatta så mycket mera i indirekt skatt och böra därför åtnjuta representationsrätt. Rättvisan synes mig jemväl fordra, att arbetare, mindre fastighetsegare och landshandverkare likställas med andra klasser i förevarande fall af det skäl, att de hafva samma förpligtelser med afseende på landets försvar; ja, dertill hafva de till och med så mycket större skäl, som vi egare af i mantal satt jord hafva för utsträckt värnpligt och förlängd vapenöfning fått och tagit befrielse från ett af våra största onus, nemligen grundskatterna, såsom vederlag. Mine arbetare, mindre fastighetsegare, torpare och landshandverkare hafva en ungefär lika stor falang af värnpligtige som Sveriges bondeklass. Dessa få fullgöra denna sin värnpligt utan något sådant vederlag.

Således hafva dessa medborgare för närvarande endast skyldigheter att skatta till Sverige, endast skyldigheter att försvara Sverige, men alls icke i likhet med andra klasser deremot svarande rättigheter.

Det har ofta invändts, att arbetarne ännu icke äro mogna för utöfvande af politisk rösträtt. Och detta torde nog vara en sanning med moderation. Men då är det ock en lika moderat sanning, att bondeklassen är lika omogen; ty bönder, torpare, arbetare och landshandverkare äro en och samma klass, de senare utgående ur bondeklassen och tillhörande bondeklassen, stående på samma bildningsståndpunkt och åtnjutande samma folkskoleundervisning. Häruti ligger ingen skillnad.

Konstitutionsutskottet har på ett synnerligen beqvämt sätt dragit sig ifrån eller ansett sig oberättigadt möjligen att ingå i pröfning af de föreliggande motionernas berättigande eller oberättigande med hänvisning föregående är till ett af hans excellens herr statsministern till 1893 års Riksdag afgifvet yttrande och nu med hänvisning till en Kongl. Maj:ts skrivelse till statistiska centralbyrån angående utredning om med införandet af utsträckt rösträtt förefunnnes garanti för samhällets lugna utveckling. Jag för min del anser, att, trots statistiska centralbyråns exakta siffror angående numerären af hvarje särskild kategori, vi, landets representanter ifrån landets alla olika delar, med kännedom om arbetarnes och de under det politiska strecket ståendes moral och karaktärsförhållanden, böra lättare och tillförlitligare kunna afgifva ett omdöme. Har Riksdagen kunnat ålägga dessa klasser en lifsmedelsskatt på cirka tre millioner utan fruktan, kunde urtima Riksdagen ålägga denna klass en värnpligtsutsträckning, för hvilken

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.*

(Forts.)

Riksdagen fann sig föranlåten att till bondeklassens värnpligtige betala sex och en half millioner kronor i grundskatteafskrifning, så anser jag, att Riksdagen äfven utan fruktan för rubbning af samhällets lugna utveckling kan erkänna dem såsom rättskaffens medborgare och tillerkänna dem politisk rösträtt. Har Riksdagen i ena afseendet hyst ett så stort förtroende till dessa klasser, föreställer jag mig, att den äfven i andra afseenden bör visa dem förtroende.

En talare på jönköpingsbänken yttrade för ett par dagar sedan, när fråga var om de personliga folkskoleafgifternas afskaffande, att arbetsmyrorna klaga icke, äfven om det vore fråga om att dö för fosterlandet. Jag tror, att denna bild kan äfven tillämpas i denna fråga. Samma åsichter hafva uttalats, när fråga förevarit om afskaffande af mantalspenningar och personliga sjukvårdsafgifter. Och jag tror, att dessa uttalanden hafva grundat sin öfvertygelse på gjorda iakttagelser och erfarenhetsrön.

För öfrigt finnes det, enligt mitt förmenande, andra garantier, som jag anser och tror vara fullt vederhäftiga, om de bedömas opartiskt och samvetsgrant. Om vi betrakta arbetarnes samhälleliga göranden och låtanden, så finna vi, att de, trots deras påstådda omogenhet, bildat flera nyttiga och välgörande föreningar, såsom sparkasseföreningar, sjukkasseföreningar och hundramannaföreningar, alla afseende hvarandras understöd vid inträffande sjukdomsfall, olycksfall eller dödsfall, och hvikas ädla sträfvaande måste erkännas vara grundadt på basis af människokärleken. Detta synes mig vara garantier. Dessutom hafva de bildat s. k. arbetarekonsumtionsföreningar och hushållsföreningar, afseende hvarandras understöd i kampen för förvärfvandet af dagligt bröd, dermed ådagaläggande en större solidaritetskänsla än någon annan allmogeklass.

En garanti synes mig vara äfven den, att arbetareföreningarnas förtroendemän icke bruka missbruka sina förtroenden. Här ber jag få nämna, att, när jag talar om arbetare, medräknar jag icke städernas så kallade gaminer och utelligare och deras själsfränder, som genom ett oordentligt lefnadssätt och ty åtföljande täta kroghesök äro mer eller mindre andligt och kroppsligt förderfvade och för samhället förlorade existenser.

Den största garantien för en lugn utveckling synes mig ligga i den svenska allmogens af ålder städse ådagalagda lugn och besinningsfullhet, lojalitet och laglydnad, sådan som, såvidt jag funnit, ingen annan nations historia har att uppvisa. Detta, herr talman, synes mig vara garantier, som icke kunna bortresoneras och icke böra underkännas.

Vid representationsförändringen 1865 uttalades samma farhågor, att, när större inflytande lades i den minst bildade samhällsklassens händer, det kunde verka störande för den sunda utvecklingen. Med Riksdagens nu snart trettioåriga erfarenhet i detta fall vågar jag vädja till denna kammar, om den anser den senaste representationsutsträckningen vara någon nationell olycka. Jag tror tvärtom, att vi äro alla derom eniga, att det var en nationell rättvisa. Rättvisan är sällan, för att icke säga aldrig, menlig för en lugn utveckling. Derför synes det mig, att såsom våra fäder, f. d. bonde- och borgarestånden,

på sin tid arbetade för rättvisa åt sina samtida och efterkommande, böra ock vi nu visa oss värdiga söner af våra fäder och arbeta för rättvisa åt våra bröder, rättvisa åt våra söner.

Herr talman! Af hvad jag nu yttrat framgår, det jag anser, att politisk rösträtt bör tillkomma hvarje myndig, sig sjelf försörjande, svensk man, som fullgör sina skyldigheter till stat och kommun och för öfrigt är dertill berättigad enligt 26 § i riksdagsordningen, men att ett minimipensum af 500 kronors bevillning bör fastslås, dels för att utgöra en sporre till verksamhet, ett mål, dit hvarje man bör sträfva för betryggande af sin egen ekonomiska existens och för ernående af politisk rösträtt, och dels för att derifrån utestänga sådana förlorade existenser, som jag nyss omnämnde, hvilka icke bidraga hvarken till stat eller kommun, hvarken för bevillning af fastighet eller af inkomst, hvarför jag ber att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Peterssons motion.

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsman
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Herr Bergström: Herr talman! Då jag under fjorårets debatt hade ordet i denna fråga, uttalade jag som min mening, att det ej för närvarande vore lönt att gå in på denna frågas många och skiftande detaljer, men att deremot den undersöknings-, förberedelse- och väntetid, i hvilken vi nu befinna oss, borde användas till att se denna fråga ur vissa allmänna synpunkter. Jag tillät mig sjelf betrakta densamma vid det tillfället ur en sådan synpunkt, de rösträttslöses. Jag skall i dag tillåta mig att välja en annan, de röstberättigades, eller närmare: motståndarnes till en verklig rösträttsreform.

Deras synpunkt på krafvet på en rösträttsreform är, såsom redan de båda föregående talarne framhållit, *garantisynpunkten*. De kunna vara med om en rösträttsreform, derest de kunna skaffa sig garantier för att samhället icke genom reformen vältes öfver ända eller — hvilket enligt deras mening är ungefär detsamma — att magten icke flyttas en hårsman ifrån den punkt, der den för närvarande befinner sig. Såsom många gånger framhållits, borde vår Första Kammare vara dem garanti nog. Men så är icke deras mening. Äfven om endast det minsta reformsteg skulle tagas, äfven om man endast skulle gå till ett 500-kronors-streck, så vilja de i allt fall hafva garantier.

Den statistiska utredning af den politiska rösträttsfrågan, om hvilken fjorårets berättelse rörande hvad i rikets styrelse sig tilldragit visste berätta, åsyftar synbarligen att utfinna en dylik garanti. Det kungabref af den 11 oktober 1893, hvaruti utredningen anbefaldes, visar, att man tänkt sig möjligen att finna en garanti i ett högre ålderstreck, eventuelt 30 års ålder såsom vilkor för valrätt till Andra Kammaren, alldeles som till Folketinget i Danmark. I kungabrefvet heter det nemligen, att det lemnas i uppdrag åt statistiska centralbyrån att »uti primäruppgifterna till den underdåniga redogörelsen angående valrätt till Riksdagens Andra Kammare år 1885 för hvarje deri intagen, till myndig ålder kommen man göra anteckning om hans ålder, der den ej uppgår till trettio år, äfvensom om den bevillning, han, derest beloppet beräknats med

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsgäman
i Andra
Kammaren.
(Forts.)

iakttagande af nu stadgade bevilningsafgifter, skolat till staten er-
lägga, särskildt för fastighet och särskildt för inkomst af kapital och
arbete». Man utgår sålunda från den tankegången, att, om ålders-
klasserna 21—30 år finge få komma med vid streckets sänkning till
500 kronor, alltför många omogna, alltför många samhällsomstör-
tande element skulle erhålla valrätt.

Kammarens ledamöter hafva vid årets riksdag fått till sig ut-
delad tredje och sista afdelningen af statistiska centralbyråns berät-
telse rörande folkräkningen 1890 och dess resultat. I textafdelnin-
gen till denna berättelse finnes på sidd. XVI och XVII en af stat-
tistiska centralbyrån gjord sammanställning af befolkningsförhållan-
dena i Sverige, sådana de nu te sig, i jämförelse med befolknings-
förhållandena under hela den långa perioden 1751—1890. Det gö-
res en jämförelse mellan folkmängdens åldersfördelning, mellan folk-
mängdssummorna inom de särskilda åldersklasserna i verkligheten
år 1890 och folkmängdsfördelningen på de särskilda årsklasserna,
sådan den skulle hafva gestaltat sig enligt medelfördelningen under
den långa perioden 1751—1890. På ett ställe säger statistiska cen-
tralbyrån, att, om man sammanslår åldrarna 15—50 år, visar det
sig, att inom dessa redan år 1880 fans ett *minus* af omkring 50,000
personer — d. v. s. inom dessa åldrar funnos 50,000 personer mindre
år 1890, än det skulle hafva funnits, om åldersfördelningen varit
densamma som under hela den långa perioden 1751—1890 — hvil-
ket minus på 50,000 personer år 1890 vuxit till ej mindre än 160,000
personer. I åldrarna öfver 65 år, orkeslöshetens ålder, fans der-
emot — fortsätter byrån — år 1880 ett *öfverskott* af 20,000 perso-
ner, och detta öfverskott befinnes år 1890 ökad ända till 107,000
personer. Minskningen har alltså drabbat befolkningen inom de
kraftigaste, de verksammaste åldrarna, och denna minskning har —
märk väl — enligt undersökningar i statistiska centralbyrån i främ-
sta rummet drabbat den manliga befolkningen i åldern 20—30 år.

Enligt nämnda berättelse var denna åldersgrupp, män och
qvinor från 20 till 30 år, 74,807 personer färre år 1890, än den
skulle hafva varit, om det varit samma åldersfördelning som i ge-
nomsnitt ifrån 1751—1890. Och denna siffra är i synbart stigande.
Enligt statistisk tidskrift, häftet n:o 3 för år 1894, har detta minus
på 74,807 personer år 1890 redan år 1891 stigit till 78,521 personer
och år 1892 till 87,055 personer — så stor är minskningen i denna
just nu ifrågavarande åldersklass 21—30 år i jämförelse med medel-
fördelningen under den långa perioden 1751—1890. Vill man an-
ställa en jämförelse mellan år 1850 och år 1890, så befinnes det en-
ligt meddelanden från statistiska centralbyrån, der just en under-
sökning blifvit gjord rörande åldersgruppen *»män i åldern 20—30
år»*, att, medan hela folkmängden år 1850 å Sveriges landsbygd
uppgick till 3,131,463 personer och år 1890 till 3,885,283 personer
och således i rundt tal en ökning af 750,000 personer egt rum, au-
talet män i åldern 20—30 år deremot är mindre år 1890 än år 1850
å Sveriges landsbygd; det uppgick nemligen år 1890 till icke mer
än 260,536 personer emot 266,850 personer år 1850. Och om man
gör en undersökning — hvilket statistiska centralbyrån gjort rörande

förhållandena i de olika länen — så befinnes det, att i icke mindre än 10 af våra län har antalet af landsbygdens män i åldern mellan 20 och 30 år sjunkit så, att emot 1,000 män i denna ålder år 1850 det icke ens uppgår till 900 år 1890. Så finnas år 1890 i dessa tio län mot 1,000 år 1850: i Skaraborgs län 885, i Kristianstads län 865, i Östergötlands län 863, i Kronobergs län 857, i Kalmar län 847, i Jönköpings län 829, i Hallands län 814, i Vermlands län endast 799, i Gotlands län endast 790 och slutligen i Elfsborgs län endast 739.

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Den förändring i afseende å åldersfördelningen i den svenska folkstocken, som dessa siffror utvisa, har, mine herrar, utan tvifvel haft märkliga verkningar i många afsenden och icke minst i politiskt afseende. Den har verkat, att den svenska Riksdagen redan blifvit hvad man genom den ifrågasatta åldersstrecksgarantien tyckas vilja göra den till: en de till åren komnes representation. Ett vittnesbörd härför utgör den omständigheten, att Andra Kammarens ledamöters medelålder är i oafbrutet stigande. Medelåldern för oss, som för närvarande sitta i Andra Kammaren, uppgår i denna stund till 53 år, d. v. s. 5 års högre medelålder än för 25 år tillbaka. Ett annat vittnesbörd härför utgör den dermed sammanhängande, mer än var samma ställning, som denna kammare numera intager till alla verkliga och djuggående reformkraf och reformfrågor. I det sistnämnda hänseendet behöfves det utan tvifvel en ändring. Men för att bibehålla Andra Kammaren såsom en de till åren komnes representation, behöfves det, tack vare i främsta rummet emigrationen, icke något höjdt åldersstreck, vare sig att man gör hel, half eller — genom införande af ett 500-kronors-streck — endast en tiondedels rättvisa åt den million myndige män, som i vårt land sakna politiska rättigheter.

Herr talman! Jag yrkar afslag å utskottets hemställan och bifall till herr Mankells motion.

Med herr Bergström förenade sig herrar *Svensson, G. Ericsson* och *Eklund*, alla från Stockholm, *Aulin* och *Wavrinsky*.

Herr Ljungman: Beträffande de två förste talarne skall jag kunna yttra mig helt kort. De motiverade herr Mankells motion, men yrkade bifall till herr P. G. Peterssons.

Hvad nu herr Mankells motion angår, skall jag be att få påpeka, att, fastän den nu föreligger för sjetten gången i dag, den dock icke är i formelt hänseende fullkomligare, än att hela samhällen skulle genom bifall till densamma blifva beröfvade sin politiska rösträtt. Motionären har nemligen förbisett, att det finnes städer, som ligga under landsrätt och hvilka ega hvarken magistrater eller kommunalnämnder. De skulle sålunda enligt herr Mankells förslag icke få några röstlängder. Herr Mankell har vidare i sin motion förbisett, att det är orättvist att, med representationen byggd uteslutande på personlighetsprincipen, fortfarande bibehålla olika representationsrätt för stad och land. Det bör nu vara klart, att, om man vill utsträcka rösträtten till alla, landtbrukarne också böra få politisk betydelse i

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

förhållande till sin numerär. Att motionären emellertid icke ens vidrört frågan om städernas och landets olika representationsrätt i sitt förslag, ådagalägger, att han i själva verket icke unnar *rättvisa* åt landsbygdens invånare. Huru mycket uppfattningen än må hafva blifvit ändrad under de sista åren, tror jag för öfrigt likväl, att den tid är temligen aflägsen, då svenska folket skall vara benäget att gå in på att medgifva politisk och kommunal rösträtt åt personer, som underlåta att erlagga sina direkta skatter till stat och kommun. Jag tror därför, att de personer, som stält sig på herr Mankells ståndpunkt, bort taga hänsyn härtill och med anledning deraf på-yrkat ett tillägg till 26 §.

Herr Mankell har såsom skäl för framläggande af sin motiou anført, att Riksdagen åsatt högre tullar å lifsmedel. Mig synes det icke finnas logisk konsekvens mellan premisser och konklusion i herr Mankells motion i detta fall. Ty gå vi till de länder, som hafva allmän rösträtt, skola vi finna, att flera af dem äro protektionistiska i långt högre grad än vårt land. Gå vi till Tyskland, som har allmän rösträtt, är ju det tyska folket protektionistiskt sinnadt. Det är ju Tysklands protektionism, som tjenat såsom föredöme för vår. Frankrike har allmän rösträtt och är republik, men har vida högre tullar, än vi hafva. Och se vi på Amerikas Förenta stater, som längst haft allmän rösträtt, finner man, att det der är högre tullar, och att protektionismen der är drifven betydligt längre än hos oss. Om herr Mankell finge sin vilja fram, skulle, synes det mig vara så långt ifrån att vi finge frihandelssystem och i allmänhet större politisk frihet, att vi tvärtom skulle få mycket längre gående protektionism och mycket mindre politisk frihet, än vi nu hafva.

Hvad herr Erikssons i Bäck motion beträffar, är den endast en försämring af hvad som finnes i dess belgiska föredöme. Jag tror för min del, att, när man skall söka lösa rösträttsfrågan, man snarare skall söka åstadkomma det bästa än en försämring af hvad andra hafva.

Hvad slutligen vidkommer den tredje motionen, herr Peterssons i Brystorp, utgör det, som deruti begärts, endast en ringa förändring af hvad vi redan hafva. Motionen kunde ju vara berättigad, då det gälde en opinionsyttring för att framtvunga en utredning från regeringen såsom förberedande åtgärd för frågans lösning. Men att numera, sedan vi vunnit detta resultat, komma igen med samma motion och yrka bifall till densamma, kan jag icke gilla. Dess mest utmärkande egenskap är väl i själva verket dess underhållighet i sakligt hänseende. Det deri framställda förslag har icke på något sätt löst problemet, utan man har kvar alla de svagheter, som vidlåda den nu gällande rösträttsbestämmelsen. Enligt detsamma skulle man ju sänka den politiska rösträtten ned till en gräns, vid hvilken grundlag och bevillningsstadga alltför lätt kunde komma i kollision med hvarandra. Den politiske rösträtten blefve beroende på, huruvida man medgäfvade större eller mindre skattefrihet eller skattskyldighet, höjde eller sänkte det s. k. existensminimum. Jag tror därför för min del, att kammaren nu gör klokast i att icke bifalla

herr Peterssons i Brystorp motion. Ty det skulle innebära, att man ville framhålla, att man icke kunde tänka sig någon *bättre* lösning, än den han föreslagit. I själfva verket innebär denna motion ingen lösning alls af frågan. Den tillfredsställer hvarken höger eller venster, och ropen på ändring skulle blifva lika starka efter som före förslagens antagande.

Vill man nödvändigt hafva en oponionsyttring till stånd, anser jag, att denna bör gå i den rigtning, att man uttalar en önskan, att regeringen möjligast snart måtte framkomma med förslag i frågan. Detta vore det klokaste. Och jag anser, att det föreligger lika litet skäl att yrka bifall till ifrågavarande förslag, som det ansågs vara skäl att yrka bifall till något som helst förslag med anledning af väckt motion, när frågan om den kommunala rösträtten nyligen behandlades. Jag tror, att det först bör få framläggas förslag från regeringen, och att man sedan bör på grund af det material, som regeringen företer, bestämma sig för, hvilken utväg man föredrager, huruvida man vill taga regeringens förslag eller komma med ett motförslag.

Jag skall således hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr Petersson i Brystorp: Herr grefve och talman! Utskottet har afslagit såväl min motion som öfriga rösträttsmotioner på den grund, att det är att förvänta från Kongl. Maj:t en utredning, huruvida rösträtten kan eller bör utsträckas. Hvad min motion beträffar, tror jag, att näppeligen för bifall dertill vidare utredning är behöflig, än som redan åstadkommits. Motionen har flera gånger varit föremål för utskottets behandling och flera gånger blifvit af Andra Kammaren bifallen. De sakrika skäl, som så många gånger här framhållits för bifall till min motion, anser jag ej nödigt att återupprepa, utan jag skall inskränka mig till att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Restadius: Med föranledande af de beslut, denna kammare fattat om nedsättning af valcensus, har Kongl. Maj:t, såsom flere talare framhållit, anmodat statistiska centralbyrån att verkställa en statistisk undersökning för utredande af frågan, i hvad mån den ifrågasatta åtgärden kan verka hämmande på samhällets lugna och organiska utveckling. I följd af materialets stora omfattning har, efter hvad utskottet erfarit, byrån ännu icke hunnit fullborda det uppdrag, som blifvit den lemnadt. Då utskottet byst den öfvertygelse, att de upplysningar, som genom den påbjudna undersökningen kunde vinnas, borde tillmätas ett afgörande inflytande på det steg, som vare sig i ena eller andra rigtningen skulle tagas, har utskottet deri funnit en anledning att för närvarande afstyrka bifall till de ifrågavarande rösträttsmotionerna.

Visserligen har nu en talare på ett synnerligen sakrikt sätt utvecklat de statistiska data, som enligt hans förmenande borde på saken ega inflytande. Men det torde vara många flere af kammarens ledamöter än jag, som saknat förmåga att noggrant följa denna vidlyftiga utredning och noggrant sätta sig in i densamma, hvadan det

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.*

(Forts.)

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)

ändock torde vara skäl att afvakta byråns utredning och att tid beredes för en sorgfällig granskning af densamma.

Utan att ingå i någon saklig pröfning om och i hvad mån afseende bör fästas vid de framställda motionerna och företrädet dem emellan, har jag af ofvan angifna formella skäl anslutit mig till utskottets hemställan, och jag tror mig desto hellre kunna yrka bifall till utskottets förslag, som derigenom intet annat kan inträffa, än att den slutliga pröfningen af denna viktiga fråga varder ytterligare ett år uppskjuten.

Till de representanter, som höra till landtbrukareklassen, hvilken efter det nuvarande representationsskickets införande intagit en så framstående ställning inom representationen, skulle jag vilja rigta det vördsamma spörsmålet: ansen I, att denna eder ställning är af så föga vigt, att I viljen lemna densamma, innan frågan om rösträtten kan med bibehållande af samhällslifvets lugna och ostörda utveckling ordnas på en vidsträcktare grundval? Innebär manne icke ett sådant före sakens behöriga utredning vidtaget steg ett tyst medgifvande derom, att I icke kunnat väl häfda samma ställning och i följd deraf viljen nöja eder att intaga den blygsammare position, som nu är anvisad dem, hvilka enligt forna förhållanden skolat tillhöra ridderskapet och adeln eller presteståndet?

Till dem åter, som icke vilja taga ett afgörande steg framåt, innan de varit i tillfälle att undersöka bärkraften af det område, de ännu beträda, hemställer jag, om det icke är oundgängligen nödvändigt att, innan en i fosterlandets alla angelägenheter så ingripande fråga afgöres, man med all flit och omsorg samlar alla objektiva skäl och grunder, och noga öfverväger dem, förrän man tager det ifrågasatta viktiga steget. Det skulle eljest möjligen kunna inträffa, att samhället varder utkastadt på de stridiga meningarnas villande haf, utan vägledning af de fyrbåkar, som gångna dagar efter tusende strider och omsorger kunnat uppresas.

Till dem slutligen, som ifrå för allmän rösträtt, tillåter jag mig icke att framställa någon fråga af den art, som förut här är nämnd. Jag skulle blott vilja uttala den önskan, att det glada mod och den ungdomliga förtröstan, hvarmed de verka för det af dem eftertraktade målet, måtte finna någon motsvarighet i deras förmåga att blicka in i framtiden och skönja verkningarna af deras arbete. Men möjligen skulle i sådant fall kunna inträffa, att deras glada mod försvunne och den ungdomliga förtröstan blefve i sin motsats förbytt.

Ett annat skäl, som här blifvit upprepadt, är det, att, om man också icke kunde nå det mål, man önskade, för det närvarande, man ändock borde fatta enahanda beslut som tillföre, för att dymedelst gifva tillkänna, att man fortfarande stode kvar på den förut intagna ståndpunkten. Jag kan väl förstå ett sådant resonnement hos dem, som äro vacklande och svaga i sin öfvertygelse. Men den starke bidar sin tid och handlar först, då rätta stunden är inne.

Jag skall, herr greive och talman, tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Ericson* i Ransta instämde med herr *Restadius*.

Herr Petersson i Boestad: Jag instämmer i utskottets hemställan om afslag å motionerna, då fullständig utredning ännu saknas.

Då jag har ordet, ber jag få säga alla så kallade rösträttsvänner, att, om de vilja frågans framgång, de icke böra gå så hänsynslöst till väga, som de gjorde vid sista valet, då de utsände en massa cirkulär innehållande förbud mot att återvälja den eller den riksdagsmannen. Sådant skadar saken.

För öfrigt ber jag få instämma med herr Restadius.

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Herr Bergström: Herr talman! Den näst siste talaren gjorde en märklig vädjan till landtmannarepresentanterna i denna kammare. en vädjan, som jag icke betviflar att de sjelfva skola i sin ordning besvara. Men jag skall tillåta mig att gent emot detta hans uttalande till dem anföra några ord, som för fjorton år sedan yttrades i denna kammare af en ledamot, då man här gjort en likartad vädjan. Jag skall upplysa, att mannen i fråga var *Sven Nilsson* i Efveröd, hvilken yttrade sig på följande sätt:

»En talare syntes vara rädd om landtmannapartiets ställning inom kammaren, om den föreslagna och nu påyrkade reformen skulle gå igenom.» — Det var samma reform, mot hvilken den näst siste talaren vände sig. — »Det skulle väl vara orimligt, om vi skulle motsätta oss en förändring af riksdagsordningen, endast därför att vi derigenom skulle beröfva oss sjelfva fötteste inom representationen. Jag kan åtminstone icke föreställa mig, att man på något håll kan hysa en sådan tanke. Då reformen anses behöflig och riktig, bör man icke längre motsätta sig den. Och för min del får jag säga, att, äfven om så erfordrades, att en eller annan plats inom denna kammare, som nu innehafves af landtmannapartister eller intelligensmän skulle åt personer af annan samhällsställning öfverflyttas, vi icke böra afundas något sådant. Vi böra icke i denna fråga endast tänka på oss sjelfva och på egna fördelar, utan vi måste i främsta rummet tänka på dem, emot hvilka grundlagen gör en orättvisa, nemligen de, som hittills stått under strecket, oaktadt de likasom vi betala sin skatt till staten och kommunen.»

Herr Elowson: Den medlem af konstitutionsutskottet, som medverkat till det slut, hvartill utskottet kommit, har i sitt nyss hållna anförande utgått från den förutsättning, att allt vore väl bestäldt. Detta motsäges likväl af det temligen allmänt rådande missnöjet å land och i stad angående de nu gällande rösträttsbestämmelserna.

Han framhöll vidare, hurusom det skulle vara klokt att genom statistisk utredning förvissa sig om, hurvida en rösträttsreform vore egnad att befördra samhällets organiska och lugna utveckling. Det har förut framhållits i denna kammare, att en rösträttsreform betingas af ett rättsförhållande, och det synes mig vara en lättfattlig sanning, att en rösträttsreform är i och för sig den bästa garantien för att samhället skall på ett organiskt och lugnt sätt utveckla sig. Ju längre rösträttsreformen uppskjutes, desto våldsammare blir konflikten mellan de olika intressena i landet. Det synes mig därför böra vara kammaren angeläget att se till, att en fråga, som hufvudsakligen är en

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)

rättsfråga, icke löses genom att taga uteslutande hänsyn till det ena eller andra magtmedlet.

Samme ärade talare ville också blicka in i framtiden och höll före, att en förändring af den politiska rösträtten skulle komma skada åstad. För min del hyser jag en alldeles motsatt åsigt. Jag tror, att i samma mån man utvidgar den politiska rösträtten, i samma mån är sannolikheten större att man får se ett enigt folk inom vårt land. Så länge det finnes en stor samhällsklass, som är förmenad att deltaga i samhällets angelägenheter, måste hos denna klass råda ett berättigadt missnöje. Men om de få deltaga i samhällets angelägenheter, då erfara de i och med detsamma ansvaret för hvad som kommer att ske, och deras betänksamhet kommer att utvecklas i samma mån. Jag tror därför, att en rösträttsreform skall vara ett medel att få ett mera enigt folk inom ett älskadt fosterland, än hvad nu är fallet.

Under sådana förhållanden kan jag, herr grefve och talman, för närvarande icke se annat än att det vore lämpligt, att kammaren bifölle den motion, som är väckt af herr Petersson i Brystorp. Skulle nu kammaren afslå densamma, kunde lätt bilda sig den föreställningen, att Andra Kammaren *icke* vill hafva någon rösträttsreform alls. Den af Kongl. Maj:t beslutade utredningen lägger icke hinder i vägen för att fatta ett sådant beslut. Jag anhåller därför om bifall till herr Peterssons i Brystorp motion.

I detta yttrande instämde herrar *Anderson* i Hasselbol, *Göthberg*, *Hahn*, *Olsson* i Kyrkebol, *Andersson* i Lysvik och *Persson* från Arboga.

Herr Erikson i Bäck: Jag har nog i viss mån förut trott och varit öfvertygad, att det till hufvudsaklig del skulle vara egoistiska klassintressen, som vore bestämmande för motståndet mot en ändring af den politiska rösträtten. Men att jag skulle få höra det så uttryckligen bekännas som för en stund sedan, hade jag icke tänkt mig. Då regeringen den 5 sistlidne januari på sitt sätt sörjde för de orepresenterade, skall jag endast uttala den förhoppningen, att i denna rösträttsfråga skall sörjas för dem på ett för dem tillfredsställande sätt, och därför gör jag icke nu något yrkande.

Herr Broström: Jag har vid många föregående tillfällen uttalat mig i den fråga, som nu föreligger. Jag vill därför icke upprepa de skäl, som i dag och förut blifvit anförda för en utsträckning af den politiska rösträtten, utan endast be få tillkännagifva, att jag yrkar bifall till herr Peterssons i Brystorp motion.

Herr Magnusson: Då denna fråga, som nu är på dagordningen, en gång blir löst, önskar jag för min del, att det icke måtte ske i den riktning, som herr Petersson i Brystorp föreslagit. Derigenom skulle visserligen de flesta arbetare i städer och vid fabriker komma att få rösträtt, men så blefve icke förhållandet på landsbygden, emedan man der icke har så stora inkomster, att de kunna

uppskattas till 500 kronor. Af denna orsak ber jag få yrka afslag å herr Petersons i Brystorps motion och bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Hof: För mig har, må jag säga, den utredning, som beträffande denna fråga hittills förelegat, alltid varit fullkomligt tillräcklig för att det steg, som herr Petersson i Brystorp föreslagit, utan minsta fara för samhällets lugna utveckling skulle kunna tagas. Skulle den nu pågående utredningen visa, att man bör gå något längre eller stanna något derunder, blir det en framtids-sak att se till hvad det kan inverka. Men till dess denna utredning visar, att en annan gräns lämpligast bör införas än den som här föreligger, kan jag icke finna annat, än att kammaren bör vidhålla den ståndpunkt, den oupphörligt är efter år intagit. Det må vara, att resultatet kan i viss mån betecknas likgiltigt, men i själva verket är det icke så. Skulle kammaren nu gå ifrån den ståndpunkt den förut intagit, skulle Kongl. Maj:ts regering kanske komma på den tanken, att denna kammare icke ville häfda denna ståndpunkt, och något sådant skulle allra minst från kammarens egen synpunkt vara lämpligt.

Hvad beträffar den vädjan herr Restadius behagade rigta till skilda läger inom kammaren, må jag säga, att jag tror, att hvar och en tänkt sig in i denna sak och icke intagit sin ståndpunkt i frågan utan att först ha tänkt sig följderna deraf. Säkert är väl det, att skulle man intaga en sådan ståndpunkt, att ingen förändring bör vidtagas, som på något sätt rubbar magtställningen i denna kammare, tror jag det vore bäst att taga farväl af allt hvad reformer heter, och den ståndpunkten må den ärade talaren häfda, men det kan icke jag.

Jag anhåller, att kammaren måtte bifalla herr Peterssons i Brystorp motion.

Herr Bengtsson i Gullåkra: I fråga om de motioner i ämnet, som förelegat till behandling i konstitutionsutskottet, har jag, såsom synes af reservationen, anslutit mig till herr Peterssons i Brystorp förslag. Jag har gjort detta, därför att det öfverensstämmer med rättvisa och billighet, att de, som nu hafva rättigheter, dela med sig till dem, som stå lägre. Jag tror, att det är politiskt oklokt, om man för länge drager ut på tiden med denna fråga, ty det lärer ingen kunna tänka sig, att man för all framtid kan stå kvar på den nuvarande ståndpunkten, utan någon utvidgning måste göras; och om man nu så envist håller igen och motsätter sig hvarje sänkning af strecket, så måste man kanske sedan gå längre än man vill.

Deremot får jag säga, att jag hvarken nu eller i framtiden, om jag då är med i Riksdagen, vill gå så långt som de andra motionärerna föreslagit, och jag kan icke förstå, hvarför dessa herrar oupphörligt komma igen med sina motioner, då man ser, att de icke kunna vinna framgång. Enligt min tanke gagna dessa motioner icke de personer, som de vilja hjälpa, utan skada dem mera,

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.

(Forts.)

ty om dylika förslag icke kommit fram, så hade man kanske lättare kommit något steg längre i fråga om sänkning af strecket.

Om nu denna kammare afslår herr Peterssons i Brystorp motion, så tycker jag, liksom en föregående talare, att detta vore alldeles i motsats mot den åsigt, kammaren förut uttalat. Konstitutionsutskottet har anfört, att det icke vill vara med om någon utvidgning af den politiska rösträtten, därför att regeringen håller på med en utredning af frågan. Ja, men det kan väl icke vara till något hinder för utredningen, att kammaren vidhåller sin ståndpunkt, ty regeringen kan fortsätta sin utredning ändå. Jag tror för öfrigt icke, att någon särskild utredning behöfs för antagande af herr Peterssons i Brystorp motion, och jag är icke rädd för att taga detta steg på samma gång som jag förklarar, att jag icke vill gå längre.

Jag skall helt enkelt yrka bifall till den af mig med flera afgifna reservationen.

Häruti instämde herrar *Ola Bosson Olsson, Olsson* i Ornakärr och *Olsson* i Sörnäs.

Herr Wallbom: När man resonerar om ändring i rösträttsförhållandena, får man alltid böra framkastas, att det är en farlig sak på grund af den starka agitation, som drifves därför. Ett annat svar är, att vi skola akta oss för att lössläppa rösträtten, ty då är fara å färde, att vi icke få behålla de tullsatser, som nu finnas. Jag förstår herrar tullvänner, som motarbete utsträckt rösträtt därför, att de äro rädda, att frihandlarne skola komma till magten, men märkvärdigt är, att en person, som räknar sig till frihandlarecorpser, varnar oss för utsträckt rösträtt, därför att det kunde inträffa, att vi blefve likställda med andra länder, som hafva tullar, såsom Frankrike, Tyskland med flera. Den satsen begriper jag icke, och jag tror icke, att vi böra lyssna så mycket till den, ty då det blir ändring i rösträttsförhållandena, få vi ju dock följa med och besluta hvad som är nyttigt för landet i fråga om frihandel eller tullar.

Om man ville opartiskt skärskåda denna fråga, skulle man kanske icke så strängt bedöma dem, som stå under strecket och försöka arbeta sig fram. Det är väl icke annat än menskligt och naturligt, att de, som nu icke hafva några rättigheter, utan blott skyligheter, äfven vilja hafva rättigheter. Jag har under denna riksdag sett, huru de personer, som hafva magten i den lagstiftande församlingen, begagnat sig af sin magt för att skaffa sig tullar, så höga, att de efter min uppfattning äro alldeles för höga, men detta oakadt, fastän de fått igenom dessa tullsatser, hafva de derjemte bildat föreningar efter tyskt mönster, de så kallade agrarföreningarna. Jag frågar, om det då är märkvärdigt, att arbetarne bilda föreningar för att få fram sina intressen, när de, som hafva magten och genomdrifvit hvad de velat, ändå bilda föreningar för att få mera. Jag tror, att de, som agitera för rösträttens utsträckning, hafva lika goda skäl för sin mening och tala lika mycket sanning som agrarföreningarna. Dessa säga: nu skola vi laga att vi få billigare räntor; och detta säga de åt landtmännen, fastän man sett, att det är omöjligt att kunna göra

något åt den saken. Landtmännen skola dock hålla fast vid att, om de sluta sig till agrarföreningarna, de skola få billigare hypoteksräntor. Även säga dessa föreningar, att landtmännen skola få billigare lån och slippa ifrån inteckningsförnyelser.

Jag vill icke längre uppehålla tiden, utan yrkar bifall till herr Peterssons i Brystorp motion.

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Herr Ljungman: Mot den siste talaren vill jag erinra, att jag icke varnade för en utsträckning af rösträtten, men påpekade det ovedersägliga faktum, att allmän rösträtt icke innebär någon garanti för frihandelsvänlighet hos nationen, utan att stämningen i länder, der allmän rösträtt finnes, kan vara protektionistisk i ännu högre grad än i svenska Riksdagen.

Hvad slutligen angår yrkandet om bifall till herr Peterssons i Brystorp motion, vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att, ehuru kammaren i några och 20 år bifallit yrkandet om en inskränkning af den kommunala rötsträtten, kammaren i år icke har upprepat en sådan hemställan, trots det att motion varit väckt derom, och detta på den grund att man först ville invänta Kongl. Maj:ts förslag. Och jag anser detta förfarande af kammaren synnerligen klokt, ty man bör undvika att binda sig vid ett förslag, som man anser ofullkomligt, enär man derigenom låter förstå, att det är just detta ofullkomliga förslag man vill hafva. Man bör invänta den önskade utredningen och förslag från Kongl. Maj:t. Tillfredställer då icke det kongl. förslaget Riksdagen, då bör man med ledning af det insamlade materialet framkomma med ett motförslag. Bestämma vi oss nu för herr Peterssons motion, då tillkännagifva vi, att detta är det enda förslag, som vi vilja hafva. Är det klokt att i en fråga af så stor vikt binda sig vid ett visst förslag, som icke tillkommit på annat sätt än genom en helt lättvindig ändring af några få siffror i den lag, som vi hafva, och hvilket förslag, såsom ju alla måste erkänna, icke löser frågan? Om kammaren icke bifaller motionen, så har kammaren icke uttalat, att den ej vill lösa frågan, utan snarare tvärt om; ty utskottets motivering för afstyrkande går icke ut på annat än att man bör invänta utredning. Mig synes det därför vara till frågans bästa, om man väntar till nästa år och icke nu söker att framtvinga eller fastlåsa frågan vid ett visst förslag, som i alla händelser *icke är tillfredställande*.

Med herr Ljungman förenade sig herrar *Hammar skjöld, Boëthius* och *Carlsson*.

Herr Danielson: Jag hade begärt ordet för att framhålla ungefär detsamma som herr Ljungman gjorde, nemligen det olämpliga i den föreliggande reservationen eller, som man nu kallar den, herr Peterssons i Brystorp motion, ty om kammaren nu återigen bifaller denna reservation, så tror jag, att kammaren gifver på hand på något, som kammaren icke vill hålla. Det förefaller mig märkvärdigt, att det här finnes personer, som i öfrigt äro betänksamma och förutseende, men som i denna fråga komma om och om igen med samma förslag.

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagamän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)

I detta förekommer, såsom herrarne se, den bestämmelsen, att de personer skola få rösträtt, som ega »på annans mark belägen» byggnad till ett taxeringsvärde af minst femhundra riksdaler. Huru i all världen kunna herrarne bedöma, hvilken utsträckning kan gifvas åt denna bestämmelse. Huru många tro icke herrarne skulle skaffa sig byggnader på annans mark? Det är icke ens uttryckt, att det skall vara ett boningshus, utan det kan vara hvilken annan byggnad som helst. Ja, denna bestämmelse kan misstydas på det sättet, att en hemmansägare, som har flera hus på sin gård, skulle kunna sälja ett till en person och ett annat till en annan och sålunda skapa en hel mängd röstberättigade. Det skulle blifva ännu värre än i Norge, och icke vilja vi väl slå in på den vägen. Det förefaller mig besynnerligt, att ledamöterna i utskottet icke kunnat hitta på något annat än att om och om igen komma tillbaka med samma förslag, som är både olämpligt och ofullständigt. Om man nu icke antager det, säger man, så stannar man efter och ådagalägger, att man icke vill göra någonting alls. Men detta är icke sant, ty om man nu icke antager förslaget, så tyder detta blott på att man vill söka lösa frågan på bästa sätt efter gjord utredning.

Slutligen vill jag protestera mot ett yttrande af den förste talaren, hvilket äfven framkommit från andra håll, nemligen det, att nu skulle det vara en särskild anledning att göra eftergifter i detta afseende, och att rösträttsvännerna nu skulle hafva mera skäl för sin uppfattning, därför att nu tullar beslutits, värnpligt införts, grundskatterna afskrifvits och stadsrepresentanternas antal begränsats. Hvad i alla tider hafva dessa saker med den här frågan att göra? Dessa saker inneburo ju ett upphäfvande af särskilda förmåner eller ett utjemnande af vissa förhållanden, som en stat nödvändigt måste göra. Här deremot tror jag, att en helt annan, mycket djupare fråga föreligger, ty här är det fråga om att den magt, som hvilar hos de nu röstberättigade, skall öfverflyttas på helt andra. Tro icke herrarne, att vi behöfva hafva pröfva denna sak? Hafva vi så glänsande exempel från vårt grannland eller från Frankrike och andra håll på att genom en utvidgad rösträtt den lugna utvecklingen och den bestående borgerliga ordningen hafva blifvit så betryggade, att man icke här bör gå mycket varsamt till väga? Jag tror för min del att detta är nödvändigt.

En annan talare uppläste ett anförande af en person, som förut tillhört denna kammare, och jag gillar till fullo de orden, att vi icke skola tänka på oss och våra egna fördelar. Nej, det skola vi icke tänka på, utan på *fosterlandet, dess trygga bestånd och lugna utveckling*, och göra vi det, tror jag, att vi böra pröfva denna fråga mycket noga och icke gå in på ett område, der vi icke veta, hvar det bär hän. Jag tror, att frågan bör ses ur flera synpunkter, och särskildt vill jag påpeka, huru i vårt grannland det fins en åldersgräns af 25 år för de röstberättigade, men här vill man icke ens höra talas om något sådant, utan blott om herr Peterssons motion, att hvarje myndig man skall få rösträtt, så snart han eger en byggnad på annans mark.

Detta tycker jag är något så märkvärdigt, att jag icke kan förstå, huru herrarne kunna försvara det. Ty om man gör ett misstag, så är det, enligt mitt förmenande, manligare att rätta det eller åtminstone

göra ett förklarande tillägg än att ständigt återkomma med ohjelpigheter.

Mycket mera vore nog att säga i denna sak, men jag vill blott vädja till herrarne sjelfva, om det verkligen är skäl att nu, innan utredning föreligger, ännu en gång gifva bifall åt dylika tvetydigheter samt vidhålla en uppfattning, som icke kan vidhållas.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Petersson* i Runtorp, *Pehrsson* i Norrsund, *Mallmin*, *Peterson* i Hasselstad, *Olsson* i Tyllered, *Anderson* i Himmelsby, *Larsson* i Fole, *Norrby* och *Johansson* i Berga.

Herr Waldenström yttrade: Jag har vid åtskilliga tillfällen i denna kammare uttalat mig för en utsträckning af den politiska rösträtten. Jag har äfven några gånger väckt motioner i ämnet. Dervid har jag som stöd anført, att jag anser det vara rättvist, att den politiska rösträtten utvidgas, samt att det alltid är nyttigt för samhället och således äfven klokt att göra det, som man finner vara rätt, utan afseende på, i hvilken mån den ena eller andra samhällsklassen derpå må vinna eller förlora. Emellertid har jag alltid i mina motioner anhållit, att Riksdagen måtte hänskjuta saken till Kongl. Maj:t, på det att *han* måtte taga initiativ i frågan. Jag har nemligen antagit, att inom Riksdagen icke funnes någon privatman med den auktoritet, att han kunde få ett positivt förslag i detta afseende att gå igenom i begge kamrarna. Konstitutionsutskottet har hvarje gång afstyrkt och kammaren afslagit dessa mina motioner, på den grund, att man ansett, att *om* Riksdagen önskade en förändring, så *kunde* Riksdagen också genom eget initiativ åstadkomma ett förslag till förändring, som vore antagligt. Emellertid har erfarenheten visat, att mitt antagande var riktigt. Och till slut beslöt kammaren på en annan väg, nemligen genom sin anslutning till en interpellation för ett par år sedan, att hänskjuta saken till Kongl. Maj:t.

Under sådana förhållanden undrar jag, om det kan vara lämpligt, att Andra Kammaran nu fattar ett beslut i öfverensstämmelse med någon af de framlagda motionerna. Herr Olof Jonsson i Hof har antydtt möjligheten, att den från Kongl. Maj:t väntade utredningen kan komma antingen till det slut, att 500-krone-strecket är det rätta, eller också derhän, att man måste gå längre ned, eller måhända att man bör stanna ofvanför detta streck. Det kan ju ingen veta, hvilket resultat utredningen kan leda till. Men under sådana förhållanden hemställer jag, om det kan vara skäl, att kammaren med dessa möjligheter för ögonen fattar ett positivt beslut om ett bestämt streck. Om kammaren besluter ett sådant, blir frågan i alla fall icke förr afgjord än genom bifall till utskottets förslag. Kammaran har icke heller genom ett sådant bifall frångått sin standpunkt angående önskvärdheten af en utsträckning af den politiska rösträtten.

För mig kan det vara likgiltigt, hvilket beslut kammaran fattar: den standpunkt jag förut intagit, den står jag kvar på, och något resultat kommer man icke till, förrän Kongl. Maj:ts utredning före-

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaran.
(Forts.)

Angående *ändrade bestämmelser i fråga om vilkoren för rätt att välja riksdagsmän i Andra Kammaren.* ligger. Men jag anser det *formenligare*, att, sedan kammaren en gång genom sin anslutning till den åsyftade interpellationen hänskjutit frågan till Kongl. Maj:t, och då man vet, att Kongl. Maj:t med allvar och kraft arbetar på att få frågan löst, kammaren väntar, till dess Kongl. Maj:t framlagt den utredning, som han kan åstadkomma. Man brukar ju, äfven då det gäller mycket obetydliga frågor, afslå motioner på den grund att en fullständig utredning icke åstadkommits. Och då tycker jag, att man också i en fråga af en sådan vikt som denna bör vänta, till dess en fullständig utredning föreligger, om hvilken man kan säga, att den grundar sig på verkligt officiella fakta samt på ett allvarligt försök af Kongl. Maj:t att få frågan löst enligt Riksdagens önskan.

Herrar *Ivar Månsson, Zetterstrand* och *Larsson* i Mörtlösa instämde i detta yttrande.

Herr Persson i Rinkaby: Då en talare nyss vädjat till kammaren och bedt densamma åtminstone betänka sig, innan den fattade ett bestämdt beslut i denna fråga, så skall jag, för att visa att jag väl betänkt saken, be att få uttala min åsigt i densamma.

Vid denna riksdag hafva meningsbrytningar mer än vid någon annan af de närmast föregående gjort sig gällande. Hade man kommit hit till Riksdagen med föresats att visa något slags moderation, så har man nästan blifvit tvungen att öfvergifva den föresatsen, såvida man icke vill gå som en vilde här i kammaren. Antingen måste man inskrifva sig i agrarföreningen eller också sluta sig till den yttersta venstern och möjligen komma att räknas till socialisterna. — Då man således icke velat visa någon moderation i någon enda fråga, var det icke mycket att vänta, att kammaren skulle i denna fråga visa moderation och vidhålla den ståndpunkt, som den under föregående riksdagar intagit.

Här har en talare, en af de mest bemärkta inom kammaren, framhållit, att det skulle vara orimligt, att rösträtt skulle tillkomma den, som eger på annans mark belägen byggnad till taxeringsvärde af minst 500 kronor. Men med de lätta kommunikationer, som nu utbredt sig öfver hela vårt land, är det ju alltför ofta som vid våra jernvägsstationer uppväxa palats, som hafva ett taxeringsvärde af 15,000 eller 20,000 kronor; och egaren till dylika byggnader har icke rösträtt, om han icke förvärfvat eganderätten till jorden, hvarpå de uppförts, som i många fall och synnerligast i det sistnämnda icke varit möjligt. En annan person sitter kanske med ett kapital på 20,000 kronor, men till följd af räntans nedgående har han icke 800 kronors inkomst: han har icke heller rösträtt. En annan, som utan att egentligen hafva något kapital köper en jordlott, som är in-tecknad öfver sitt verkliga värde, han har rösträtt. Det är således icke förmögenheten, som är grunden för rösträtten, utan besittning af jordegendom. Jag tror, att landsbygden i sin helhet skulle hafva lika stor fördel af bifall till förslaget som städerna. Dessas invånare äro i allmänhet icke fastighetsegare och få således icke rösträtt

såsom sådana, utan äro helt och hållet hänvisade till inkomsten af sitt arbete.

Sådan denna fråga nu föreligger, anser jag det vara kammaren ovärdigt att frångå den ståndpunkt, som den förut intagit.

Här har vidare talats om, att vi skulle främst tänka på fosterlandet. Det tror jag ock att hvarje riksdagsman har främst i sina tankar, men hvad som förstås med detta begrepp, huruvida det blott betyder sjelfva jorden eller om derunder också inbegripas innehafvarne af jorden, derom lära väl meningarna vara delade.

Min åsigt är emellertid den, att kammaren icke förlorar i anseende hos svenska folket i sin helhet, om den antager herr Peterssons i Brystorp motion, till hvilken jag nu yrkar bifall.

Herr John Olsson: Jag ber först att få uttala mitt erkännande till den ledamot af utskottet, som med en sällspord upprigtighet angaf, hvad som är det verkliga skälet till det envisa motståndet mot en utsträckning af rösträtten. Han angaf helt öppenhetigt, att det verkliga skälet är de nuvarande magtinnehafvarnes obenägenhet mot att släppa ifrån sig den magt de nu ega. Jag tror, att han i detta yttrande hade mera rätt än en representant på ölandsbanken, som i stället sökte hemta stöd för sitt motstånd mot rösträttsreformen med åberopande af fosterlandets namn.

Jag begärde ordet för att med några ord besvara en talare på skånebanken, som icke kunde förstå, hvarför vi, som underskrifvit motionen om allmän rösträtt, oupphörligen återkomma med densamma. Jag tror mig kunna förklara, att skälet till detta är, att rösträttsfrågan för oss hufvudsakligen ter sig som *en rättsfråga*. Enligt min uppfattning kan en sådan fråga icke falla; och vi skola heller icke upphöra med att återkomma med den frågan, förr än full rättvisa blifvit skipad för dem det gäller. Den ärade talaren sade sig tro, att vi härigenom skulle skadat sjelfva saken och särskildt deras intressen, hvilka vi ansågo oss vilja främja. Härvidlag tillåter jag mig att hysa en alldeles motsatt uppfattning. Han antog, att frågan redan skulle varit ett långt steg närmare sin lösning, om vi icke hade begärt för mycket. Jag tror tvärtom, att om icke från vensterns sida gjorts så starka påtryckningar i rösträttsfrågan, hade frågan ännu icke varit på långt när så brännande som den är. Ty obestriddligen var det först sedan frågan om den allmänna rösträtten upptagits till diskussion inom landet och motioner derom väckts inom Riksdagen, som något allvarligt steg till rösträttsfrågans lösning togs, särskildt från regeringens sida.

Jag vill nemligen *önska*, att regeringen, såsom en talare antydde, allvarligt och kraftigt arbetar på frågans lösning. Jag säger, att jag vill önska detta, ehuruval jag ingalunda delar den talarens förhoppningar.

Utvecklingen i andra länder har visat, att förr än *fullständig medborgarrätt* beviljats alla samhällsmedlemmar, förr kan icke rösträttsfrågan anses definitivt löst.

Jag tror således, att den ärade talaren på skånebanken icke kan hoppas, att de, som i likhet med mig hafva denna uppfattning, skola

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.*
(Forts.)

afstå från att ofafåtliga yrka på den enda rättvisa och definitiva lösningen af rösträttsfrågan — *den allmänna rösträtten*. Jag yrkar bifall till herr Mankells motion.

Herr Petersson i Brystorp: Med anledning af herr Danielsons yttrande, att hvar och en, som har en stuga, skulle enligt mitt förslag få rösträtt, ber jag att få säga, att jag icke vet, om det skulle ligga någonting så orätt häri. För närvarande är det så stäldt, att om någon har ett jordstycke, afsöndradt för alltid och upptaxerad till 1,000 kronor, så har han rösträtt, men en annan, som har en lägenhet, upplåten på 30 år och taxerad till 2,000 kronor, har ingen rösträtt. Jag får då hemställa, om herrarne finna detta vara en rättvis fördelning.

Vidare sade herr Danielson, att vi skola icke se på våra egna intressen, utan på fosterlandets. Det håller jag med om, men jag undrar, om icke adeln vid representationsreformens genomförande begagnade samma uttryck, då den motsatte sig representationsförslaget. Men jag tror icke, att det nya representationskicket genomförande medfört någon fara hvarken för de enskilda eller för fosterlandet, och jag tror icke heller, att antagandet af min motion skulle medföra några faror.

Herr Waldenström ansåg, att en grundligare utredning skulle försiggå, innan motionen antages. Hvad det beträffar, så vill jag påpeka, att, utan att någon vidare utredning gjorts, reservanter inom utskottet flera gånger biträdt min motion samt att densamma gått igenom här i Andra Kammaren; och jag förmodar, att de, som biträdt min motion, ansett, att densamma är berättigad utan någon vidare utredning.

På samma sätt, som jag gjorde förra gången jag hade ordet, skall jag be att få yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr Elowson: Jag begärde ordet hufvudsakligen med anledning af ett yttrande från ölandsbanken. Den värderade talaren derstädes menade, att den bestämmelse i motionen och i reservationen, som afsåg att åt egare af byggnad på annans mark skulle förlänas rösträtt, tillkommit genom något misstag eller förbiseende. Så är emellertid icke förhållandet; utan det är någonting, som bör vara med i den formulering, som anhängarne af motionen och reservationen gått in på. Man anser ju i allmänhet, att egandet af en fastighet är en viss garanti för samhällsbevarande tänkesätt. Därför kan denna bestämmelse icke vara annat än god.

Jag skall be att få fästa uppmärksamheten på förhållandet i en stad, som vi hafva här i närheten, nemligen Vaxholm, der kronan eger mark, som den icke säljer. På denna mark äro ganska ansevärd byggnader uppförda, hvilkas innehafvare icke ega någon på byggnadernas innehafvande grundad rösträtt. Det förhåller sig nemligen så, att i beskattningshänseende betraktas dessa byggnader såsom fastighet, för hvilken betalas skatt såsom för annan fastighet; men när det sedan blir fråga om innehafvarnes rösträtt vid riksdags-

mannaval, då säga vederbörande, att dessa byggnader enligt grundlagens mening icke kunna betraktas som fastigheter, utan som lösegendom. Ett annat exempel kan anföras från Motala, der ett bolag eger mark, på hvilken byggnader i mängd uppförts. Bolaget vill icke afhända sig marken, men arbetarne få der uppföra byggnader, hvilka äro både många och delvis ansefliga. Jag hyser således, i motsats mot den ärade talaren, den meningen, att giltiga skäl förefinnas för bestämmelsen om rösträtt för egare af på annans mark belägen byggnad. En annan talare har påpekat, hurusom byggnader, belägna på annans mark, växa upp vid jernvägsstationerna. Riksdagen har sjelf företagit en gemensam votering om öfvertagandet af ett hotell vid en jernvägsstation. Innehafvaren af detta hotell, som har ett ansefligt värde, har för närvarande visserligen icke rösträtt på grund deraf, att det är en kvinna. Men äfven om hotellet skulle öfvergå till en manlig innehafvare, skulle han dock i sin egenskap af hotellegare förmenas rösträtt, emedan denna byggnad icke kan betraktas som fastighet enligt grundlagen.

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Hvad särskildt beträffar samme talares på ölandsbänken yttrande angående myrmansväsendet i Norge och hans farhågor för detsamma här i Sverige, tror jag, att dessa icke äro grundade. Ty om en person kan disponera 500 kronor för att förskaffa sig en bostad, är det väl föga troligt, att han går och köper en byggnad, som är belägen på annans mark.

Konstitutionsutskottets vice ordförande ansåg, att den föreliggande frågan icke löses på det sätt, reservanterna föreslagit. Ja, det beror på, hvilken åsigt man har om saken. Man kan ju företaga sig en grundlig omstöpfung af rösträttsförhållandena, men man kan också taga ett varsamt steg och gå litet om sänder. Nu hafva såväl en af motionärerna som reservanterna byggt sina förslag på det beständes grund. Den invändning, man häremot gör, är, att man ej skall bygga rösträtten på bevillningsförordningen. Men den invändningen har gjorts för längesedan. Redan vid representationsförändringens genomförande framhölls olämpligheten häraf, så att denna invändning nu ej kan träffa reservanterna. Om man därför har den åsigten, att man kan lösa frågan partielt, är det väl icke något fel, utan snarare en fördel att söka göra detta, och jag tror således, att alla skäl nu tala för ett bifall antingen till herr Peterssens i Brystorp motion eller till reservanternas förslag, hvilket är ungefär detsamma.

Herr Persson i Tällberg: Då jag instämt i herr Peterssens i Brystorp motion, liksom jag vid föregående tillfällen instämt i dylika motioner, torde min ställning till den nu förevarande frågan vara temligen bekant, och sålunda ett yttrande af mig obehöfligt. Jag har likväl begärt ordet med anledning af några uttalanden, som under diskussionen framkommit.

Herr Ljungman framhöll i sitt första anförande, att herr Peterssens i Brystorp motion skulle vara mera lämplig att framtvinga en utredning än en ändring af den politiska rösträtten. Men om den ärade talaren noga genomläser motionärens förslag till ändring af § 14 riksdagsordningen, tror jag han skall finna, att här är mera fråga

Angående ändrade bestämmelser i fråga om villkoren för rätt att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

om en lagändring än om ett förslag att begära en utredning af Kongl. Maj:t.

Samme talare anmärkte vidare i ett senare anförande, att motionärens förslag vore ofullkomligt och af denna anledning borde afslås. Hvad den saken beträffar, tror jag, det är svårt att få ett förslag, som är absolut fullkomligt. Under denna riksdag har det gifvits så många exempel på, att grundlagsförslag icke alltid äro fullkomliga, att jag ej tror, att vi behöfva fästa för mycket afseende vid den saken.

Hvad angår den fråga, som herr Restadius framkastade till oss landtmän, har den visserligen delvis förut blifvit besvarad; men jag kan dock icke underlåta att äfven för min del gifva ett svar på densamma. Herr Restadius frågade, om vi landtmän ansåge den ställning, vi nu innehafva, vara af så föga vigt, att vi vore beredde att lemna densamma åt andra. Jag vill härpå svara den ärade talaren, att jag anser denna ställning vara af så stor vigt, att jag är angelägen om, att vi på ett förståndigt sätt skola värna om densamma. Ty om vi envist fasthålla vid de bestämmelser, som nu äro gällande, tror jag icke, att vi derigenom skola längre få behålla vår magt, än om vi gå billiga och rättvisa anspråk till mötes; och jag tror, att motionären, herr Petersson i Brystorp, dervid gått en medelväg, som jag för min del vill betrakta som en samhällsbevarande medelväg.

Herr Danielson sade, att han för sin del ej kunde finna något sammanhang mellan rösträttsfrågan å ena sidan och tullfrågan, värnpliktsfrågan och flera andra frågor å den andra. Ja, det kan ju hända, att den ärade talaren ej kan finna något sammanhang dem emellan. Men det oaktadt tror jag det finnes många, som se ett mycket nära samband mellan dessa frågor — och det är den stora massan af orepresenterade i vårt land. De finna ett sådant samband mellan dessa frågor, att de anse det vara — med skäl vill jag icke säga, men kanske icke heller utan skäl — rent af ett förtryck, ett förbiseende af deras menliga rättigheter, att vi så hårdnackadt söka afhålla dem från allt politiskt inflytande.

Det klagas mycket i våra dagar öfver att samhällsupplösande tendenser göra sig gällande äfven inom vårt land. Jag är den förste att erkänna, att så är förhållandet, och det är därför, som jag tänkt mig, att vi böra utsträcka den politiska rösträtten till sådana personer, som kunna förvärfva en inkomst af 500 kronor årligen eller ega en fastighet af samma värde, för att söka till oss öfverföra dessa personer, som man eljest kan riskera komma att göra gemensam sak med andra, som hysa mindre samhällsbevarande tendenser, och som icke hafva så mycken rädsla för en fullständig omstöpning af det bestående. Jag tror därför, att vi från politisk synpunkt kunna med fullt fog bifalla herr Peterssons i Brystorp motion; och med anledning deraf skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till densamma.

Herr *Hammarström* instämde häruti.

Herr *Johnsson* i Bollnäs: Jag har blifvit uppkallad med anledning af en ärad talares på ölandsbanken yttrande, att reservanternas

förslag om rösträtt för personer, som ega byggnad på annans mark, skulle vara obetänksamt. Detta yttrande är på sätt och vis redan bemött; men jag skall dock be att få erinra talaren om, att reservanternas förslag i denna del ingalunda framkommit af någon obetänksamhet, utan tvärt om, efter moget öfvervägande och förestafvadt uteslutande af önskan att utöfva rättvisa. Jag frågar, om någon kan påstå, att det är rättvist, att en person, som eger en byggnad på annans mark, som är värd 10,000 kronor, och för densamma betalar utskylder till stat och kommun, ej skall ega rösträtt, då deremot egare till både mark och byggnad — eller som innehar sådan ömed stadgad åborätt — med taxeringsvärde af 1,000 kronor, har denna rätt. Måne det är rättvist att påstå, att, då reservanterna vilja tillägga de förra rösträtt, de begått en obetänksamhet? Det är visserligen sant, hvad herr Danielson yttrade, att om detta förslag skulle blifva gällande, skulle en person kunna sälja en byggnad på sin mark till en annan, och köparen derigenom förvärfva rösträtt. Men detta kan äfven ske under nuvarande förhållanden. Det är nemligen intet hinder att dela en fastighet i huru många lotter som helst och såmedelst förhjelpa andra till rösträtt. Reservanterna hafva med sitt förslag uteslutande velat häfda den grundsatsen, att, när man betalar bevilning för åbyggnad af visst taxeringsvärde, man också skall hafva rösträtt, oberoende af, om byggnaden står på egen eller annans mark.

En talare på elfsborgsbänken har erinrat, att landtbrukarne i kammaren i eget intresse borde vara försigtiga, då det gälde att afstå från rättigheter. Jag ber att få instämma i detta yttrande, men om det är den värde talarens mening att vidhålla en rättighet, äfven om det strede mot rättvisa och billighet, då afsäger jag mig all solidaritet med samma talare. Det torde böra beaktas, att genom 1865 års riksdagsordning åtskilliga fastighetsegare förlorat sin rösträtt vid val af riksdagsman. Det är således ej mer än billigt, om man nu vill lemna dem denna rätt tillbaka. Under 1863 och 1865 årens riksdagar hörde man icke talas så mycket om rättigheter. Då värdjade patriotiska representanter till rättvisa och billighet, och de värdjade icke förgäfvos. Man ville då se på det helas väl och icke blott på det enskilda intresset. Denna grundsats bör såväl i denna som i andra frågor diktera besluten. Magten bör vika för rätten. Jag ber äfven få säga, att jag visserligen är vald af en valkrets, der landtmannaintresset är öfvervägande. Men jag anser mig jemväl vara representant äfven för minoriteten. I sådan egenskap tillkommer det mig att samvetsgrant pröfva, huru vida här föreligga skäl att gå minoritetens önsknningar till mötes, och jag tror, att öfvervägande skäl tala för att i denna fråga vidhålla det beslut, som af denna kammare många gånger fattats, enär jag icke kan inse, att det vore någon risk att antaga reservanternas förslag. Efter den utredning, statistiska centralbyrån verkställt med anledning af 1884 års Riksdags skrifvelse, utgjorde de personer, som under 1885 voro uppskattade för en inkomst af 500—700 kronor, tillsammans ett antal af 87,949 stycken, deraf 51,904 från landsbygden och 36,045 från städerna. Då hela antalet röstberättigade samtidigt utgjorde 307,719 personer,

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.*
(Forts.)

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)

se herrarne deraf, att en utsträckning af rösträtten till de personer, som nu skatta för till och med 500 kronors inkomst, icke kan vara något vådligt eller samhällsomstörtande. Valen till Andra Kammaren skulle ej förändra kammarens sammansättning, men dessa från valrätt utestängda hade fått en medborgerlig rättighet, som man har svårt för att neka dem.

Under sådana förhållanden och trots det, att frågan nu är under utredning hos Kongl. Maj:t, kan jag icke finna något skäl, hvarför denna kammare skulle frångå sin förut i frågan uttalade uppfattning, helst som, enligt hvad jag antydt, det icke gerna kan vara någon risk att antaga förslaget om ett 500-kronors-streck. Jag kan det så mycket mindre, som jag för min del tror, att det ej är rådligt att gå längre. Jag hemställer till de herrar, som anse detta steg för obetydligt, att de närmare tänka på saken. Det är icke rätt att i denna fråga, såsom det från visst håll påyrkas, antaga en så radikal reform som allmän rösträtt. Jag tror ej, att allmän rösträtt skulle gagna hvarken från den ena eller andra synpunkten. Kanske skulle den minst gagna dem, som för närvarande mest påyrka den. Så tyckes det hafva gått i Belgien. Rösträttens utsträckning i sistnämnda land har icke tillfört det liberala partiet ökad styrka. Jag tror, att, om man i vårt land införde allmän rösträtt, detta skulle medföra betänkliga följder, gående långt utöfver hvad man på förhand kan beräkna.

Af hvad jag nu yttrat torde framgå, att jag icke finner något giltigt skäl att frångå den af mig vid flera tillfällen i denna kammare uttalade uppfattning, med afseende å en förändring i nuvarande bestämmelser, i fråga om vilkoren för rätt att välja riksdagsman till Andra Kammaren. Jag yrkar för den skull bifall till den af herr Petersson i Brystorp väckta motionen.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Mårdäng och *Hansson* i Solberga.

Herr Fjällbäck: Jag begärde ordet med anledning deraf, att en af konstitutionsutskottets ledamöter nämnde, att han i denna fråga ej ville gå längre än reservanterna, och därför att han klandrade oss, som i motionen påyrkat en större utsträckning af rösträtten. Jag föreställer mig, att han och de flesta, som instämt med honom, icke torde hafva gjort sig reda för hvad dessa yttranden innebära. Ty om de det gjort, är det min öfvertygelse, att de dervid icke skulle fäst mycket afseende. Förhållandet är ju, att en förändring, i öfverensstämmelse med Andra Kammarens förut många gånger fattade beslut i denna fråga, skulle, enligt 1885 års statistiska utredning, öka de röstberättigades antal med högst 100,000 personer, hvaraf icke mindre än nära 40,000 personer taxerade till 500 kronors inkomst. Såsom kammaren äfven har sig bekant, har den af Kongl. Maj:t tillsatta skattekomitén utarbetat förslag till ny bevillningsförordning. I detta förslag framställles bland annat yrkande om att höja det bevillningsfria afdraget från 450 kronor till 500 kronor. Det är därför alldeles uppenbart, att om, såsom antagligt är, Riksdagen

kommer att antaga skattekomiténs nämnda förslag, dessa 40,000 personer, som hafva en inkomst af 500 kronor, komma att försvinna från de röstberättigades antal. Hela ökningen i de röstberättigades antal skulle i så fall endast uppgå till 60,000 personer. Men det finnes icke ens garanti för, att dessa komma att blifva kvar. Ty skattekomitén har äfven föreslagit, att det bevillningsfria afdraget i vissa fall skulle kunna ökas dels med 200 kronor för höga lefnadskostnader och dels med 200 kronor för ömnande omständigheter, dock icke i något fall med belopp tillsammans öfverstigande 300 kronor. Således har skattekomitén föreslagit, att till och med 800 kronor skulle kunna blifva bevillningsfria. I samma stund detta komitéförslag blifver antaget, ha vi icke endast tagit bort det omtalade 500-kronors-strecket, utan vi hafva flyttat upp strecket från 800 kronor till 850 kronor och deröfver. Det finnes äfven åtskilliga andra detaljer i detta komitéförslag, som komma att inverka på rösträtten, t. ex. friheten för tjänstemän, som äro skuldsatta, att afdraga 20 procent af sin lön. Det är uppenbart, att om en sådan tjänsteman med 900 kronors lön deraf får afdraga 180 kronor, trots att han eger 900 kronors årlig inkomst, han likväl kommer att mista sin politiska rösträtt, emedan det återstår endast 720 kronor beskattningbara. Om man vidare tänker på, att i städerna, redan nu, det bevillningsfria afdraget ganska allmänt höjes till 600 å 700 kronor, och att detta kommer att blifva fallet i ännu högre grad, om komiténs förslag antages, kunna herrarne deraf inse, att, om reservanternas förslag antages, de röstberättigades antal endast kommer att höjas med 30,000 å 40,000 personer, eller ökas med omkring 10 procent. I mitt tycke är detta reservanternas förslag så obetydligt, att det är temligen likgiltigt, om det af kammaren antages eller ej. Vill man, såsom herr Bengtsson, icke gå ett steg utöfver detta förslag, då kan man lika väl nöja sig med ingenting, ty det betyder nästan detsamma.

Herr Danielson framhöll de många förut här framhållna egarne af hus på ofri grund. Men icke kan det vara bättre stäldt för sådana personer, vare sig grunden till huset tillhör dem eller ej. För närvarande kan man få rösträtt utan att ega något hus. Man behöver endast ega en jordlapp, taxerad till 1,000 kronor, för att ega rösträtt till riksdagsman i Andra Kammaren. Det har här i närheten af Stockholm inträffat, att en egendomsegare styckade sönder en värdelös utmark i ett stort antal tomter och sedan sålde hvarje tomt för 1,000 kronor, hvaraf endast en obetydlighet betalades kontant. Köparne mantals- och skattskrefvo sig sedermera derstädes och erhöilo derigenom politisk rösträtt. Kan det vara bättre och mera solidt än att hafva hus värda 10 å 20,000 kronor på annans grund? Jag tror det icke. Jag ber vidare att få påpeka, att det redan med nu gällande bestämmelser kan göras åtskilligt af dessa fastighetshistorier. Vi hafva icke så långt härifrån en valkrets, som endast har 394 stycken röstberättigade personer. I denna valkrets finnas ganska många stora fastighetsegare. Det behöfs då endast, att en sådan låter åtskilliga hundratal personer mantals- och skattskrifva sig för någon af hans fastigheter, för att vi skola få det mycket omtalade och klandrade myrmansväsendet. Det kan således ske äfven med nu gällande be-

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.

(Forts.)

stämmelser. Den bästa garanti mot dylika missbruk är icke att ytterligare tumma på nuvarande bestämmelser, utan den är att frågå bestämmelserna om penningar och fastigheter och i stället antaga personlighetsprincipen såsom grund för rösträtt. Huru liten ökning i de röstberättigades antal reservanternas förslag skulle åstadkomma visar sig deraf, att, då i den af mig nämnda valkrets nu endast 3,3 procent äro röstberättigade, deras antal, om reservanternas förslag antoges, icke skulle ökas med mer än 2 procent eller till 5,3 procent. Det finnes församlingar i samma valkrets, som icke hafva mer än 1,8 procent röstberättigade medlemmar, och de skulle genom ett bifall till reservanternas förslag endast ökas till 3,3 procent. Vi hafva å andra sidan här i landet flera valkretsar, som med nu gällande bestämmelser hafva ända till 10 å 12 procent röstberättigade medlemmar. Herrarne finna sålunda, huru ojemn procenten af de röstberättigades antal är inom olika valkretsar, och huru detta förhållande icke mycket förändras genom ett bifall till reservanternas förslag. Man skulle i en mängd valkretsar icke ens komma upp till hälften så många röstberättigade, som redan efter nu gällande bestämmelser finnas i en del andra. Reservanternas förslag är därför enligt min tanke rent betydelselöst, och det har numera efter de förändringar, som vidtagits i bevillningsförordningen, icke något intresse för rösträttsvännerna, och får det ännu mindre efter de förändringar i samma förordning, som troligtvis snart komma att af Riksdagen genomföras.

Af dessa skäl ber jag att få yrka bifall till herr Mankells motion. Hans förslag är det enda, som kan utöfva något inflytande på de nu bestående förhållandena. Jag har ingen anledning att yrka bifall till något af de öfriga förslagen, utan om jag en gång — i framtiden på allvar — ställes i valet mellan dylika skenreformer och ett rent afslag å rösträttens utsträckning, kommer jag, hellre än att biträda sådana skenreformer som de af herr Bengtsson m. fl. framställda, att rösta för afslag.

Herr Höjer: Jag har icke begärt ordet för att hålla något anförande i rösträttsfrågan, ty det har jag gjort ett par gånger förut, utan för att få ställa mig såsom ett lefvande frågetecken framför den aktade representanten på geflebänken, herr Waldenström, för att spörja honom, hvad han i all rimlighets namn menar dermed, att svenska Riksdagens Andra Kammare skulle genom den interpellation i rösträttsfrågan, som, efter hvad vi minnas, framställdes af herr von Friesen, hafva öfverlemnadt rösträttsreformen till Kongl. Maj:t. Derigenom att Riksdagens Andra Kammare satt och hörde på framställningen af ett spörsmål till Kongl. Maj:ts regering och sedermera hörde, huru regeringen derpå svarade, derigenom kan jag icke finna, att svenska Riksdagens Andra Kammare öfverlemnadt *någonting* åt Kongl. Maj:t.

Så mycket säkrare är det, att Andra Kammaren icke hade tänkt sig, att detta tills vidare skulle vara slutpunkten af dess åtgöranden i rösträttsaken, som kammaren *riksdagen därefter* var nog obetänksam att votera bifall till herr Peterssons i Brystorp motion. Det är denna motion, som nu särskildt för denna riksdag har uppväckt obe-

hagliga känslor äfven hos min högt aktade vän herr Ljungman. Han har särskildt varnat Andra Kammaren för att å nyo upprepa sin anslutning till denna motion, säkerligen i den tanken, att kammaren derigenom en gång för alla skulle gifva sig herr Petersson i Brystorp i våld. Jag tror, att det i sjelfva verket icke är så synnerligen farligt. Om en gång i framtiden — jag förmodar, att den blir aflägsen nog — Kongl. Maj:ts regering kommer fram med ett rösträttsförslag och det befinnes, att detta rösträttsförslag kanske är liberalare och just därför förnuftigare, än hvad herr Petersson i Brystorp nu kommit med, så kommer herr Ljungman antagligen att säga nej till det förslaget, men jag förmodar, att rösträttsvännerna i allmänhet och herr Petersson i Brystorp i synnerhet komma att gifva sitt kraftiga understöd åt Kongl. Maj:ts förslag.

Jag har för min personliga del alls icke anslutit mig till herr Peterssons i Brystorp motion, utan jag har underskrifvit herr Mankells, till hvilken jag för min del yrkar bifall. Men det vill jag i all ödmjukhet tillråda denna kammare att, när nu afgörandet å nyo kommer, hålla fast vid sin förra ståndpunkt och icke lyssna till de förföriska siréusångerna af konstitutionsutskottets vice ordförande.

Herr Waldenström: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skall med anledning af den fråga, som herr Höjer nu sist gjorde, blott be att få påminna, att jag aldrig, så vidt jag vet, sagt, att Andra Kammaren öfverlemnade rösträttsreformen åt Kongl. Maj:t. Ej heller har jag uttalat någon önskan derom. Allt hvad herr Höjer sälunda byggt på ett sådant yttrande af mig är bygd i vädret. Jag kan icke föreställa mig, att jag skulle hafva missagt mig till den grad. Hvad jag sade eller åtminstone velat säga är, hvad jag förut många gånger yrkat, nemligen att Andra Kammaren skulle hänskjuta initiativet i frågan till Kongl. Maj:t och anhålla, att *han* måtte framlägga ett förslag till Riksdagen om utsträckning af rösträtten. Och denna hemställan grundade jag på det förhållande, som nu under många år visat sig vara faktiskt, nemligen att inom Riksdagen icke finnes den man, som kan framlägga ett positivt förslag med den auktoritet, att han mäktar genomdrifva det i båda kamrarna. Och jag hemställer åter, hvilket som kan vara klokast: att år ut och år in hålla på på samma fäfänga väg eller att låta Kongl. Maj:t, om hvilken man kan tänka sig, att han har denna auktoritet, taga initiativ i frågan på grundvalen af en anhållan från Riksdagen. Det är allt, hvad jag sagt i denna sak, och herr Höjers yttrande blir således rätt och slätt — munväder.

Herr Ljungman: På samma gång jag ber att få ansluta mig till den föregående talaren, skall jag anhålla att få säga några ord rörande den föreliggande frågan. Så länge det blott gälde att åstadkomma en *opinionsyttring*, så kunde man ju ansluta sig till ett förslag, som inskränkte sig till att ändra ett par siffror, och så gjorde kammaren länge både i fråga om den kommunala och den politiska rösträtten. Men när man nu förmått regeringen att taga saken om hand för att åstadkomma en nredning till uppgörande af, vilja vi

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.

(Forts.)

hoppas, det bästa för nuvarande förhållanden möjliga förslag, då är det väl icke längre skäl att fasthålla vid ett förslag, hvars utmärkande egenskap är just dess otillfredsställande beskaffenhet, och kammarerna handlade därför fullkomligt korrekt, när den i år afslög den väckta motionen om den kommunala rösträttens utsträckning. På samma sätt anser jag, att kammarerna bör handla nu och invänta den utredning, som Kongl. Maj:t kommer att gifva.

Gå vi nu frågan in på lifvet, så böra vi erkänna, att å ena sidan de frisinna de fordra, att rösträtten skall utsträckas möjligast lågt ned, och å andra sidan de konservativa hafva den fordran, att rubbningarna i de bestående politiska förhållandena icke må blifva allt för stora. Det är således gifvet, att den som skall utarbeta ett förslag, som kan hafva framgång och utsigt att gå igenom i Riksdagen, den bör taga båda dessa faktorer med i räkningen; och det behöfver jag väl knappast säga, att problemet icke är så lätt löst som genom att blott ändra talet 800 till 500 och talet 1,000 likaledes till 500. Det fordras tvifvelsutan mycket stora ansträngningar för att kunna å ena sidan i så hög grad som möjligt tillgodose de frisinna des önskningsar och å andra sidan taga så pass hänsyn till de konservatives önskningsar, att förslaget har utsigt att blifva antaget af båda kamrarna. I likhet med herr Waldenström tror äfven jag, att någon enskild motionär svårigen kan komma med ett förslag, som kan vinna begge kamrarnes bifall. Men jag hoppas, att det uppslag, regeringen sannolikt kommer med nästa år, skall lemna ett högst väsentligt bidrag till frågans lösning, och att vi på grundvalen af detta bidrag skola kunna åstadkomma någonting, som har utsigt att blifva Riksdagens beslut.

Herr von Friesen: Herr grefve och talman! Endast några få ord. Jag har under en följd af år påtecknat den af herr Mankell väckta motionen. Då jag i år icke underskrifvit densamma, så har jag nu begärt ordet för att uttala, att detta icke beror på, att jag ändrat min ståndpunkt i frågan. Jag anser fortfarande, att rättvisan kräfver, att stora skaror af personer, som nu sakna politiskt inflytande, erhålla sådant inflytande. Emellertid kan det vara möjligt, att målet endast stegvis kommer att nås. Vid sådant förhållande ber jag, utan att härvid göra något yrkande, nu få uttala den önskan, att kammarernas majoritet icke måtte *vika tillbaka* från den ställning, densamma i denna fråga flerfaldiga gånger intagit. I fråga om det befogade i denna önskan ber jag att få hänvisa till de skäl, som af herr Vahlin framstälts, hvilka skäl jag anser icke hafva under den följande debatten blifvit vederlagda.

Herr Höjer: Endast ett par ord. Jag skall till den ärade talaren på gefleborgsbänken be att få göra den bekännelsen, att jag verkligen har misstagit mig. Han sade nemligen icke »öfverlemna» utan »hänskjuta» saken till Kongl. Maj:t. Att han fälde detta yttrande, har blifvit af flera utaf kammarernas ledamöter intygadt, och jag förmodar, att det äfven skall vitsordas af det stenografiska protokollet — åtminstone *före* justeringen.

Hvad beträffar skillnaden mellan orden »öfverlemnade» och »hänskjutade», kan jag icke finna, att någon skillnad mellan dem på detta ställe förefinnes.

Herr Thor: På grund af de utaf herrar Vahlin och Lindgren anförda skäl skall jag anhålla att få yrka bifall till herr Mankells motion. Det är endast ett skäl, som jag skall be att få särskildt framhålla, nemligen att den stigande civilisationen märkvärdigt nog tyckes medföra ett allt mera och mera omfattande lagstiftningsarbete.

Denna lagstiftning berör i mycket hög grad just dessa klasser af medborgare, som nu äro rösträttslösa, och jag anser, att de till följd deraf hafva rätt goda skäl, då de yrka på att få med sin röst bestämma, hvilka som skola inom representationen föra deras talan.

En fråga, som jag tror icke mycket länge skall kunna bortresoneras inom Riksdagen, är arbetarefrågan, och jag hemställer till herrarne, om det icke kan anses rättvist, att just dessa arbetare skola få hafva ett ord med i laget, då det gäller att bestämma lagar och förhållanden för dem.

Jag skall icke tillåta mig att längre upptaga kammarens tid, utan anhåller endast att få yrka bifall till herr Mankells motion.

Herr Jonsson i Hof: Herr talman, mine herrar! Då talaren på bohüslänsbänken betecknade herr Peterssons i Brystorp motion såsom underhaltig, men samme talare vid flera föregående tillfällen varit med om att yrka bifall till samma förslag, så skulle jag önska veta, af hvilken anledning han först nu kommit under fund med att detta förslag är underhaltigt.

Herr Ljungman: Jag skall anhålla att få fästa uppmärksamheten på, att jag för att deltaga i en *opinionsyttring* två gånger, nemligen 1892 och 1893, varit med om herr Peterssons i Brystorp *senare* motion, d. v. s. den, som nu föreligger, fast första gången under uttryckligt uttalande till kammarens protokoll, att jag ej ansåg förslaget för tillfredsställande. Vid föregående tillfällen har motionären intagit en helt annan och enligt min tanke mycket *bättre* ställning, nemligen då han 1891 och 1892 påyrkade, att det politiska rösträttsstrecket skulle sammanfalla med det kommunala; och för min del ville jag, om jag nu skulle på rak arm och med bortseende från alla statistiska siffror antaga en ändring, hellre gå in på herr Peterssons i Brystorp förslag 1891 och 1892 med det tillägg, att politiskt rösträtt skulle inträda först vid 25 års ålder, än på samma motionärs förslag 1894 och 1895, hvori han föreslår ett 500-kronors-streck och den politiska rösträttens inträdande redan vid 21 års ålder.

Men jag vill ännu en gång framhålla den skillnad, som förefinnes emellan att sluta sig till ett förslag såsom blott *opinionsyttring*, på sätt denna kammare gjort i afseende å särskildt den kommunala rösträtten under ett par tiotal år, och att nu, sedan man framkallat en utredning från regeringen, ändock vidhålla ett förslag, hvars reella ofullkomlighet man tillräckligt känner och länge insett, men som icke dess mindre kunde ega ett visst berättigande såsom *opinionsyttring*,

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående så länge det gälde nämnda utrednings åvägbringande. Numera be-
 ändrade höfva vi icke en sådan opinionsyttring, men ville vi gifva kammarens
 bestämmelser önskingar till känna, vore det väl mycket bättre att påyrka åter-
 i fråga om remiss i det syfte, att regeringen måtte snarast möjligt framkomma
 vilkoren för rätt att välja med ett förslag till utvidgning af den politiska rösträtten.

riksdagsmän
 i Andra
 Kammaren.
 (Forts.)

Herr Zotterman: Endast några få ord. Jag har under de före-
 gående riksdagar, som jag haft säte och stämma i denna kammare,
 varit med om att till syftet instämma i herr Mankells motioner, men
 jag har också, då jag sett, att dessa motioner icke haft någon utsigt
 för sig till framgång, under samma år instämt i herr Peterssons i
 Brystorp motioner såsom det enda möjliga sättet att vinna något;
 och jag gör det äfven i dag. Jag kan nemligen icke gå så långt
 som den ärade talaren på stockholmsbänken, som ansåg, att det vore
 bättre att taga ingenting, då man icke kan få allt, än att taga något.

Mot dem, som i dag ämna afslå herr Peterssons i Brystorp motion
 och sålunda frånträda kammarens under flera föregående år fattade
 beslut, vill jag göra den erinran, att, för såvidt dessa herrars mening
 vinner majoritet, på landsbygden, ja, öfver hela vårt land, två olika
 meningar komma att göra sig gällande — den ena uttryckande en
 stor tillfredsställelse deröfver, att Andra Kammaren tagit ett steg till-
 baka uti rösträtsreformen, en åtgärd, som naturligtvis blefve ett ämne
 till glädje för dem, som icke vilja hafva någon reform alls i denna
 fråga. — Hos den del återigen, som lifligt önskar en lösning af röst-
 rättsfrågan, skulle det fattade beslutet upptagas med helt andra
 känslor; tilldragelsen skulle gifva rösträttsvännerna rikligt stoff till
 reflexioner i en rigtning, som icke lärer vara önskelig.

Mätte icke i dag ett sådant beslut fattas i denna fråga, att det
 ger den ena meningsgruppen anledning till allt för stor glädje, under
 det man åt den andra meningsgruppen lemnade tillfälle att harnas
 öfver utgången. Sådant skulle icke befordra samhällsfriden.

Jag anser, att kammaren handlar klokt, om den står fast på den
 ståndpunkt, den en gång intagit, och det är därför jag yrkar bifall
 till herr Peterssons i Brystorp motion.

Häruti instämde herr *Larsson* i Berga.

Herr Henriesson: Jag skall endast anhålla att få tillkännagifva,
 att jag nu liksom vid flera föregående tillfällen kommer att ansluta
 mig till herr Peterssons i Brystorp motion.

Den omständighet, att vi från regeringens sida hafva att vänta
 ett förslag i denna fråga, anser jag icke bör utgöra något skäl för
 kammaren att frånträda det beslut, som kammaren vid flera före-
 gående tillfällen uti denna fråga fattat. Jag anhåller att få yrka
 bifall till herr Peterssons i Brystorp motion.

Herr Truedsson: Jag anhåller endast få tillkännagifva, att jag
 instämmer med de talare, som protesterat mot herr Restadius' an-
 förande, då han yttrade, att de, som magten hafva, skola söka be-
 hålla densamma.

För min del har jag uppfattat mitt mandat så, att jag representerar alla dem, som finnas inom min valkrets, således både dem som ega och icke ega rösträtt.

Till sist ber jag att få ansluta mig till dem, som yrkat bifall till reservationen.

Herr John Olsson: Om man genom ärendets återremitterande till utskottet skulle — hvad som hittills synes omöjligt — kunna erhålla ett klart och otvetydigt besked om den mening, utskottets ärade vice ordförande lyser i rösträttsfrågan, så skulle detta vara en sådan fördel, att jag fördenskull till och med skulle kunna vara med om en återremiss af föreliggande betänkande.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats: 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o afslag å nämnda hemställan och bifall till herr Peterssons i Brystorp i ämnet väckta motion; 3:o bifall till herr Mankells motion. Herr talmannen gaf propositioner i enlighet med dessa yrkanden och fann den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes. Med anledning häraf upptog herr talmannen, för bestämmande af kontrapositionen, till förnyade propositioner hvartera af de båda återstående yrkandena, af hvilka det, som afsåg bifall till herr Peterssons i Brystorp motion, nu förklarades hafva flertalets mening för sig. Men jemväl i fråga om kontrapositionen äskades votering, hvarför nu först uppsattes, justerades och antogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande n:o 9 antager yrkandet om bifall till herr Peterssons i Brystorp i ämnet väckta motion, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den af herr Mankell väckta motion.

I denna första votering röstade 88 ledamöter ja, men 101 nej; och erhöill alltså propositionen för hufvudvoteringen följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottets hemställt i förvarande utlåtande n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagmän
i Andra
Kammaren.
(Forts.)*

Angående
ändrade
bestämmelser
i fråga om
vilkoren för
rätt att välja
riksdagsmän
i Andra
Kammaren.

Vinner nej, har kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Mankell i ämnet väckta motion.

Denna senare votering utföll med 119 ja mot 64 nej; varande sålunda utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Efter det denna utgång af voteringen af herr talmannen tillkännagifvits för kammaren, begärdes ordet af

Herr Andersson i Nöbbelöf, som yttrade: Jag skall be att få anmäla min reservation mot kammarens nu fattade beslut.

Jag har under de föregående år, då denna fråga varit föremål för behandling, alltid biträdt deras mening, som velat åstadkomma någon ändring i nu gällande rösträttsbestämmelser. Jag har emellertid nu varit i tillfälle att med mina egna ögon se och med egna öron höra, att en del personer, som faktiskt äro motståndare till hvarje förändring af rösträtten, nyss i voteringen om kontraposition röstat för allmän rösträtt. I följd häraf har jag nödgats afge min röst för ett förslag, som jag icke vill hafva, då det förslag, som jag under föregående år biträdt, icke förelegat i hufvudvoteringen. Detta är anledningen, hvarför jag ber att få anmäla min reservation mot det beslut, som nu af kammaren blifvit fattadt.

Reservation emot det fattade beslutet anmäldes vidare af herrar *Larsson* i Berga, *Zotterman*, *Olsson* i Ornakärr, *Norman*, *Falk*, *Bokström*, *Forsell*, *Andersson* i Lysvik, *Göthberg*, *Broström*, *Lindgren*, *Wallbom*, *Petersson* i Brystorp, *Hansson* i Solberga, *Truedsson*, *Anderson* i Hasselbol, *Hedgren*, *Alsterlund*, *Kardell* och friherre *Bonde*.

§ 10.

Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.

Till kammarens afgörande förelåg vidare Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande och framläggande af förslag till lärlingslag.

Uti en till utskottet hänvisad motion, n:o 164, hade herrar *C. A. Andersson* från Malmö och *Z. Larsson* från Upsala föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville låta utarbета och för en kommande Riksdag framlägga förslag till lärlingslag; och hemstälde med anledning häraf utskottet:

»att Andra Kammaren ville på det sätt bifalla motionen, att kammaren för sin del beslutar, att Riksdagen må i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta bringa under utredning frågan om ävägbringande af lagbestämmelser i syfte att — utan rubbning af den grundsats om fri näringsutöfning, hvarpå kongl. förordningen om utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 hvilar — bereda tillfälle för handtverksbiträden, som sådant önska, att aflägga läroprof,

samt i sådant afseende och jemväl i öfrigt, derest utredningen dertill föranleder, föreslå förändringar i eller tillägg till gällande lagstiftning.»

*Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.*

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Andersson från Malmö: Med anledning af det oeffertlighetstillstånd, som länge varit rådande i förhållandet emellan handverkare och lärlingar, framlades vid allmänna industriidkaremötet i Göteborg år 1891 ett förslag om att man här i Sverige borde, i likhet med hvad som vore förhållandet i andra länder, såsom Österrike, Tyskland, Norge, Danmark och Finland m. fl. länder, framlägga förslag till en lärlingslag. Detta förslag omfattades af mötet i Göteborg med mycket intresse och vann mycken anslutning, hvarjemte vid samma tillfälle beslöts att tillsätta en komité, hvilken till näst sammanträdande allmänna industriidkaremöte i Norrköping skulle framlägga ett förslag i ofvannämnda syfte; och blef denna komités förslag, som vid näunnda möte i Norrköping år 1893 framlades, der diskuteradt och nästan enhälligt antaget, eller med 149 röster mot 6. Det är detta förslag, som jag jemte herr Larsson från Upsala framlagt till Riksdagens bepröfvande uti en af oss gemensamt afgifven motion.

Jag skall be att i förbigående få nämna, att detta förslag har af hela landets handverkarecorps omfattats med ett mycket stort och allmänt intresse. Vid Stockholms handverksförenings — denna förening består af omkring 400 medlemmar — sammanträde uttalades en allmän anslutning till förslaget, och jag har hört sägas, att från de flesta handverksföreningar i Sverige hafva till riksdagsmännen inkommit petitioner med anhållan om att desse måtte verka för motionens framgång. Äfven från staden Kristianstad har inkommit en adress till dess riksdagsman, nemligen herr hofrättsrådet Bruzelius, men som han för närvarande ligger sjuk, har han anmodat mig att tillkännagifva denna adress för kammaren, hvilket jag sålunda härmed fullgör.

Det har af en annan antydts, att vår motion allenast skulle äsyfta intagande af strängare bestämmelser för lärlingarne utan att gifva något i vederlag från principalernas sida. Naturligtvis blifva, i fall vårt förslag vinner bifall, bestämmelserna i afseende på lärlingarne skärpta; men på samma gång bör man väl också taga hänsyn till att förslaget jemväl äsyftar att ordna handverkarnes förpligtelser gent emot lärlingarne på lämpligt sätt. Det heter nemligen i § 4: »På det att lärokontrakt icke skola upprättas i strid mot lärlingslagens mening, som är att skydda lärlingen för godtycklig behandling och att i möjligaste mån bilda honom till en redbar samhällsmedlem samt bibringa honom de yrkeskunskaper, som äro för hans vidare framgång å handverksbanan nödvändiga, så skall ett af regeringen godkändt formulär till lärokontrakt, så vidt möjligt är, följas.»

Vidare heter det i § 6:

»Läromästaren skall noga vaka öfver lärlingens uppförande under lärotiden, tillhålla honom gudsfruktan, ordentlighet och goda seder, icke använda honom till arbete, som är skadligt för hans helsa och

(Forts.)

Om fysiska utveckling, hvarjemte läromästaren är skyldig att tillse, det utarbetande och fram- lärlingen, om så är nödigt, bevisar någon lämplig undervisnings- laggande af anstalt, samt, i de yrken, der teknisk kunskap erfordras, sådan teknisk förslag till läroanstalt, som är att tillgå och som härför är afsedd, och slutligen i § 7:

(Forts.)

»Blir lärlingen sjuk, skall läromästaren under en tid af högst tre månader bekosta hans vård med afseende å såväl medicin som läkare- arfvode, eller vårdande å lasarett, såvida ej i lärokontraktet blifvit annorlunda öfverenskommet.»

Häraf framgår, mine herrar, att afsigten med detta lagförslag ingalunda har varit, att mästarne skulle undandraga sig sina för- pligtelser mot lärlingarne, utan att de äfven vilja gifva något i gengäld för de uppoffringar, som lärlingarne kunna få vidkännas.

Då man granskar utskottets betänkande, skall man deraf finna, att utskottet icke ansett sig kunna godkänna de motionärernas yrkan- den, särskildt i hvad angår två af hufvudmomenten, med hvilka åsyftats att göra lagen verksam och att de med densamma afsedda ändamål skulle kunna uppfyllas. Man har nemligen inom utskottet strukit förslaget derom, att den längre lärotiden skulle vara obligatorisk, äfvensom förslaget i hvad det afser att kontraktstiden skulle kunna förlängas. Det är ju helt naturligt, att ett lärlingsprof är ur många synpunkter gagneligt för ynglingen. Under hans lärotid är det en ständig sporre för honom, så vidt det är en rättänkande yngling nemligen, att söka efter utstånden lärlingstid afsläppa ett utlärlings- prof, som hedrar honom, och icke endast honom sjelf, utan äfven principalen och blir till glädje för hans föräldrar eller målsman.

Utskottets kläm är emellertid så uppsatt, att Kongl. Maj:t på grund af densamma skulle kunna komma med ett förslag på grund- valen af en nästan ännu större frivillighet än den, som hittills va- rit rådande. Det står nemligen i betänkandets kläm efter det andra tankstrecket, att man skulle »bereda tillfälle för handtverksbiträden, som sådant önska» o. s. v. Detta är enligt min uppfattning att lik- som alldeles peka på, att ynglingarne icke i ringaste mån hvarken för sin egen skull eller för sitt yrkes skull skulle vara skyldiga att afsläppa något lärlingsprof, utan blott behöfde göra det, om de så önska. Jag skall för att mildra detta uttryck, och då jag antager, att kammaren icke kommer att bifalla motionen, be att i någon mån få modifiera denna punkt i utskottets utlåtande. Jag skall strax nämna, huru jag tänkt mig, att det borde ändras.

På ett ställe i sitt utlåtande har utskottet gjort en antydning om att man skulle med denna lärlingslag syfta derpå, att för de perso- ner, som önskade att sjelfva etablera sig som arbetsgifvare eller mästare, det skulle vara en ovilkorlig skyldighet att hafva utfört ett sådant lärlingsprof. Jag skall be att för egen del få tillkännagifva, att jag åtminstone icke haft en sådan tanke. Det har vid flera till- fallen här i Riksdagen väckts motion om, att man för att få etab- lera sig som handlande skulle visa sig vara hemma i räkenskaps- föring. Dessa förslag har jag alltid röstat emot, emedan jag ansett, att det skulle vara orättvist mot en person utan kunskaper i bok-

föring, att han, huru skickliga biträden han än skaffade sig, icke skulle få lof att etablera sig som handlande.

Likaså vill jag protestera mot den uppfattning, om utskottet hyst den gent emot mig, att jag skulle vilja, att lärlingsprof skulle vara ett vilkor för att man skulle få etablera sig som mästare. Jag anser nemligen, att det må stå fritt för hvem som vill och kan att etablera sig och på ärligt sätt söka försörja sig genom ett yrke. Är det en klåpare, så är konkurrensen tillräckligt stor, för att klåparen alltid skall få stå efter för den skicklige och ordentlige handverkaren.

Vidare anför utskottet, att det icke anser det nödvändigt för ynglingarne att stå en så lång tid som 5 år i lära, åtminstone i de allra flesta yrken. Deruti vill jag gifva utskottet alldeles rätt, men det är flera yrken, såsom t. ex. urmakeri-, boktryckeri-, gravörs-, snickeri-, guldsmeds- och dekoratörsfacket, der det enligt mitt förmenande är absolut omöjligt att utbilda en duglig lärling på så kort tid som 3 år.

Det är vidare åtskilliga andra faktorer, som vi här få taga i betraktande. Är det så, att ynglingen kommer i lära vid 13 å 14 års ålder, så är det svårt för honom att till 16—17 års ålder få kunskap i alla de detaljer, som förekomma i ett yrke, och för dem, som äro mindre godt utrustade på hufvudets vägnar, blir det naturligtvis ännu svårare. Det är därför motionärerna sagt, att *maximaltiden* — märk väl: *maximaltiden* — borde vara 5 år.

Vidare har det sagts i utskottets betänkande, att man kunde förlänga tiden, att lärlingarne, efter att hafva utstått sina 3 år, kunde ingå nytt kontrakt. Ja, om pojken alltid förstode sitt eget bästa, så vore ingenting att säga härom. Men i de allra flesta fall inträffar, att, då pojken är fri från sitt kontrakt eller sin öfverenskommelse, han icke vill förnya densamma, ty han vill blifva gesäll så fort som möjligt, och om han än är hos en skicklig principal och på den bästa verkstad, vill han i de flesta fall lemna sin plats, så snart han är berättigad att göra det, ofasdet om han af 1 eller 2 års längre lärotid skulle hafva ett ofantligt gagn för hela sin framtid. Jag skall äfven här be att få föreslå ett litet tillägg till den af det tillfälliga utskottet uppsatta klämman, till hvilket jag sedan skall närmare återkomma.

Nu kan man vidare invända mot vår mening: hvarför skall man göra ett tillägg till vår lärlingslag, då det icke kan förnekas, att icke yrkesskickligheten inom nästan alla yrken står på en ovanligt hög ståndpunkt, en ståndpunkt, högre än den kanske någonsin förut intagit i vårt land? Jag skall vara den förste att erkänna, att så förhåller sig. Jag har besökt många utställningar och expositioner, och med glädje har jag funnit, att yrkesskickligheten i vårt land gått framåt med stora steg. Men, mine herrar, hvilka är det, som hafva utfört dessa vackra arbeten, som varit exponerade? Jo, ett litet fåtal. Kommer man till arbetsgifvarne och talar med dem om deras gesäller eller kanske borde jag säga »arbetare», ty uttrycket gesäll är ju bortlagdt — så får man vanligen till svar: Ja, jag har ett par dugtiga arbetare, som kunna utföra hvad som helst, men

Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.
(Forts.)

Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.

(Forts.)

största delen af mina arbetare äro temligen underhaltiga. Vi hafva trott oss genom de af oss föreslagna lagbestämmelserna, i fall Kongl. Maj:ts och Riksdagens beslut komme att gå i den riktningen, kunna verka derhän, att till ynglingarnes gagn yrkesskickligheten skulle blifva betydligt mera *allmän*, än den för närvarande är.

Men, mine herrar, det är icke allenast yrkesskicklighetens synpunkt, utan äfven ur rent sedlig och moralisk synpunkt som vi hafva framlagt denna motion. Jag har nemligen vid många tillfällen frågat mig sjelf, hvaraf det kommer sig, att man så ofta nu för tiden i de större städerna vid hamnar och på torg ser massor af 14 å 20 års ynglingar drifva sysslolösa omkring. I min ungdom kunde man äfven se åtskilliga sådana lättingar, men de voro då i allmänhet vid en något mognare ålder. Nu för tiden ser man allt emellanåt beskrivas i tidningarne, hurusom dylika lättingar i våra större städer öfverfalla fredliga medborgare, och senast i dag läste jag i en morgontidning härstädes, att en femtonårig pojke öfverfallit och illa misshandlat en äldre man här i Stockholm. Jag har ofta frågat mig, hvilken anledning kunde förefinnas till detta ungdomens oskickliga tillvägagående, som vållar ordningsmagten så mycket bekymmer, men aldrig kunnat finna svaret på den frågan. Såsom vi alla veta, har såväl Riksdagen som kommunen i våra dagar gjort mycket just för ungdomens sedliga uppfostran, våra folkskolor hafva förbättrats, anslag till arbetareinstitut beviljats, goodtemplar- och arbetareföreningar inrättats i syfte att söka inverka på ynglingarnes moral. Men allt detta oaktadt står nutidens ungdom ytterst lågt i sedligt hänseende.

För några dagar sedan läste jag i en tidning från en af Sveriges sydliga städer en redogörelse, afgifven af direktören öfver dervarande straffarbetsfängelse. I denna redogörelse uttalade direktören med stor ledsnad, att öfver 10 procent af de på straffanstalten intagna fångarne voro personer, som ännu icke hunnit 18 års ålder. Det var med mycken grämelse jag läste detta, och jag tog mig före att i fångvårdsstatistiken se efter, huru detta förhållande gestaltade sig för landet i sin helhet. Jag fann då, att 14 procent af samtliga under år 1893 å landets straffanstalter intagna fångar voro i en ålder mellan 14 och 18 år. Detta, mine herrar, är ett sorgligt tidens tecken. Anledningen dertill känner jag icke, men jag tror, att den möjligen kan sökas dels i slapphet i ungdomens uppfostran, dels i en af bestämmelserna uti den för några år sedan antagna förordningen om minderåriges användande i fabriker, för hvilken förordnings införande äfven jag lemnade min röst, den bestämmelsen nemligen, enligt hvilken ynglingar intill 14 år i vissa fall icke få arbeta mer än 5 timmar om dagen. Denna föreskrift vållar kanske, att ynglingar af denna ålder tillbringa den öfriga delen af dagen med att drifva omkring sysslolösa, hvarigenom de få mindre lust till ett ordnadt och regelbundet arbete.

På grund af hvad jag nu yttrat kunna herrarne finna, att jag icke kan vara nöjd med det slut, hvartill utskottet kommit. Jag vill också föreslå en liten förändring i utskottets kläm, och i hopp att vinna någon framgång, om jag visar moderation, skall jag icke gå

så långt, som vi från första början gjort, då vi nemligen fordrade obligatoriskt läroprof och kontraktstidens utsträckande till 5 år. Jag har uppgjort ett förslag till kläm, som jag nu skall be att få läsa upp. Om herrarne behaga följa med i betänkandet, skola herrarne finna, att mitt förslag högst obetydligt skiljer sig från utskottets. Mitt förslag lyder sålunda: »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta bringa under utredning frågan om åvägabringande af lagbestämmelser i syfte att — utan rubbning af den grundsats om fri näringsutöfning, hvarpå kongl. förordningen om utvidgad näringsfrihet den 18 juni 1864 hvilar — kontrakt emellan arbetsgifvare och lärning må kunna upprättas på längre tid än tre år och tillfälle beredas för lärningen att aflägga läroprof, samt i sådant afseende och jemväl i öfrigt, derest utredningen der till föranleder, föreslå förändringar i eller tillägg till gällande lagstiftning». Detta förslag är betydligt mildare och moderatere än de lagar, som i detta ämne finnas införda både i Norge och Danmark.

På samma gång jag, herr talman, gör en vördsam framställning om proposition på detta förslag, skall jag be att till majoriteten i denna kammare äfven få göra en vördsam hemställan. Det händer så ofta, mine herrar, att, då förslag i denna kammare framställas, hvilka mer beröra städernas än landsbygdens intresse, landsbygdens representanter ställa sig temligen ljumma mot dylika förslag. Detta kan man ju icke heller förtänka dem, då de naturligtvis hafva svårt att till fullo uppskatta betydelsen af sådana frågor, som specielt beröra städerna. Jag inser också mycket väl, att landsbygdens representanter icke fullkomligt kunna fatta det nu föreliggande förslagens stora betydelse för våra fabrikers och handtverkeriers utveckling. Men ett kunna herrarne förstå. Det finnes antagligen många af Eder, mine herrar, hvilka hafva söner, som skola ut i verlden, och det bör således vara af det största intresse för Eder att dessa Edra söner komma till principaler — de må vara jordbrukare eller handtverkare — hos hvilka de kunna få en grundlig undervisning och en god behandling. Ni kunna således, mine herrar, äfven om Ni icke till fullo förstå betydelsen af förslaget för näringslifvet och handtverksindustrien, genom att verka för detta förslag bidraga till höjandet af vår ungdoms sedliga uppfostran.

Jag anhåller, som sagdt, herr talman, om proposition på det yrkande, jag nyss tog mig friheten uppläsa.

Häruti instämde herrar *Larsson* från Upsala och *Lilliehöök*.

Herr *Waldenström* yttrade: Anledningen, hvarför jag begärt ordet i denna fråga, är den, att handtverksföreningen i den stad, jag representerar, på ett sammanträde enhälligt beslutit till stadens riksdagsmän aflåta en skrifvelse af följande lydelse: »Det är med mycken tillfredsställelse Gefle handtverksförening erfarit, att inom Riksdagen herrar C. A. Andersson från Malmö och Z. Larsson från Upsala väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utarbetande af förslag till »Lärlingslag.» Lifligt intresserade för framgången af denna motion,

*Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.
(Forts.)*

Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag
(Forts.)

till hvars motivering vi bedja att få hänvisa, våga vi härmed vördsamast anbålla, att Ni, herr Riksdagsman, använder allt Edert inflytande för främjandet af det mål, ifrågavarande motion afser.»

Jag skall icke tillåta mig att gå djupare in på frågan, som ligger temligen på sidan för mig, utan inskränker mig till att meddela detta och att derjemte göra en anmärkning.

Hvad beträffar herr Anderssons anförande och det tillägg till utskottets kläm, han önskade i afseende derpå, att kontraktstiden måtte kunna utsträckas till längre tid än 3 år, tror jag, att en sådan önskan skulle, om den vid närmare pröfning befinnes välgrundad, kunna anses innefattas i slutorden af utskottets kläm: »samt i sådant afseende och jemväl i öfrigt, derest utredningen dertill föranleder, föreslå förändringar i eller tillägg till gällande lagstiftning.» Jag kan därför icke se, att hans yrkande behöfver föranleda någon förändring i utskottets kläm i detta afseende. Handtverksföreningarna i landet få ju, i fall något blir utaf, tillfälle att till den myndighet, som får i uppdrag att utreda frågan och framställa förslag, inkomma med de önsknings, som de hafva att anmäla.

Herr Nyström: Det föreliggande förslaget har redan länge väckt min uppmärksamhet, och jag anser det förtjent af stort afseende. Det är också därför jag har önskat och fortfarande önskar framgång åt detsamma. Men jag har varit tveksam med anledning deraf, att jag icke egde visshet, huruvida näringsidkarne eller, såsom jag med afseende på lärlingslagen vill kalla dem, mästarne verkligen önskade denna förändring och huruvida de vore färdiga och villiga att underkasta sig all den omsorg, den omtanke och allt det besvär, som blefve en följd af lagens föreskrifter. Af utskottets betänkande finner jag em llertid, att redan 1893 ett sådant uttalande blifvit gjordt från ett stort antal industriidkare vid det industriidkaremöte, som då hölls i Norrköping. Likaledes finner jag, att Stockholms handtverksförening år 1894 med stor majoritet antog en resolution, som är i närmaste öfverensstämmelse med det beslut, som året förut fattades i Norrköping. De olägenheter, som otvifvelaktigt förefinnas med anledning af frånvaron utaf en sådan lag som denna, hafva med stort eftertryck och med stor fullkomlighet blifvit ådagalagda såväl af utskottet som af talaren på malmöbänken. Jag är sålunda villig att lemna mitt bifall till ett så beskaffadt förslag som det. hvartill utskottet syftar, och jag gör det så mycket hellre som jag finner utskottets förslag bättre än motionärens.

Slutligen vill jag nämna, att jag i likhet med min ärade granne på geflebänken fått emottaga en likadan skrifvelse som den han nyss uppläste, hvaraf herrarne behagade finna, att handtverksföreningen i Gefle i likhet med åtskilliga andra, som finnas i utskottets betänkande omförmälda, obetingadt och med stort eftertryck anslutit sig till motionens vackra syfte.

Herr talman! Med anledning af hvad jag nu tagit mig friheten anför ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Behmer: För mig föreligger samma anledning till uppträdande i denna fråga som för de ärade representanterna från Gefle.

Jag har nemligen från två städer inom min valkrets fått emottaga en skrifvelse af ungefär enahanda innehåll som det, hvilket förekom i den af herr Waldenström nyss upplästa. Men ensamt detta vållar icke mina ord, ty då jag alltid har haft den åsigten att vår nuvarande näringsfrihets-lagstiftning är olämplig och visat mindre tillfredsställande resultat, är det helt naturligt, att jag icke kan åtnöja mig med det förslag, som af utskottet blifvit framställt. För mig är det alldeles icke nog, att, såsom utskottet säger, »tillfälle beredes för handtverksbiträden, som sådant önska, att aflägga läroprof,» inom parentes sagdt finnes tillfälle härtill redan nu i de flesta städer. Jag anser, att det bör vara en lagstadgad föreskrift, att handtverksbiträden skola aflägga sådant prof, om de önska drifva handtverk. Det är ju godt och väl, att en handtverkare har medborgerligt förtroende och sjelf råder öfver sin egendom — de enda kvalifikationer, som lagen nu uppställer — men jag anser det vara vida viktigare, att den, som vill drifva eget handtverk, skall vara kunnig i sitt yrke, och i det afseendet uppställer den nuvarande lagen icke någon som helst fordran. Den förste bäste klåpare, som har de tvenne nyss nämnda kvalifikationerna, kan uppträda såsom handtverkare i olika rigtningar, och allmänheten får nöja sig med hans fuskverk. Nu kan man ju säga, att konkurrensen är stor och att allmänheten således icke är nödsakad att gå till en sådan klåpare. Ja, detta är visserligen sant, och allmänheten går nog icke heller dit för andra gången, men redan en gång är för mycket.

Jag skulle helst hafva sett, att motionärerna vidhållit sitt första förslag, hvilket enligt mitt förmenande innehöll en väsentlig förbättring i näringsfrihets-lagstiftningen, men då de det icke gjort, torde det icke vara skäl för mig att framställa något längre gående yrkande, hvarför jag inskränker mig till att biträda det af herr Andersson nyss upplästa yrkandet.

Herr *Grundell* förklarade sig instämma med herr Behmer.

Herr Hammarström: Äfven jag har fått emottaga en skrifvelse i samma syfte som den af herr Waldenström nyss upplästa, men jag vill icke nu upptaga tiden med att uppläsa densamma. Som jag emellertid sjelf är personligen intresserad i denna fråga, anser jag mig böra säga några ord.

Utskottet synes anse, att hufvudsyftet med motionen endast vore att bereda möjlighet för handtverkslärlingar att aflägga kunskapsprof. Jag sade hufvudsyftet, emedan äfven ett annat syfte omnämnas i utskottets betänkande. Men hufvudsyftet, mine herrar, är icke att göra det möjligt för handtverkerierna att få lärlingarne att aflägga prof på sin färdighet i yrket. Det är sålunda här icke fråga om rättighet eller icke-rättighet eller om skyldighet eller icke-skyldighet i detta afseende, utan hufvudsyftet är att ställa så till genom lagstiftning, att det blir möjligt för lärlingarne att förvärfva de kunskaper, som fordras för att nöjaktigt aflägga prof på skicklighet. Lärotiden är, såsom vi veta, nu genom lag bestämd till 3 år, och utskottet anser, att denna tid i de flesta fall är tillräcklig. Utskottet säger nemligen på sidan 13 i utlåtandet följande: »Vidkommande der-

*Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag*
(Forts.)

Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag
(Forts.)

efter frågan om utsträckning af lärotiden från tre år till, såsom motionärerna synas afse, fem år, så vill utskottet ingalunda förneka, att vissa handverk torde, åtminstone för dem som ej äro utrustade med mera ovanlig fallenhet, kräfva längre lärotid än tre år, men utskottet delar icke den meningen, att detta skulle vara förhållandet med de flesta yrken. Tvärtom är utskottet benäget antaga, att inom flertalet handverk treårstiden skall vara tillräcklig, och om så är, kan det ej vara skäl att utsträcka lärotiden för alla yrken, derigenom mindretalet skulle blifva bestämmande för det hela.»

Jag vågar hysa en alldeles motsatt åsigt; jag tror man i stället borde säga, att för de flesta yrken är en lärotid af tre år alldeles för kort för att nöjaktigt lära ett yrke. Det kan ju finnas ett och annat yrke, der denna lärotid är tillräcklig; men har man den uppfattning, att en lärling i allmänhet kan på 3 år hinna blifva så skicklig, att han kan försvara sin plats på en verkstad, der det gäller att grundligt utöfva yrket, så visar detta, att man icke har reda på hvilken tid och möda det kräfer för att vinna fullkomlig färdighet i ett yrke. Sjelf har jag gått 4 år i lära, och detta var icke en enda dag för mycket. I vissa yrken kan man icke ens på 5 år lära så mycket, att man med färdighet kan utöfva detsamma. Inom de flesta yrken arbetar man på olika afdelningar, beroende af yrkets beskaffenhet, och man låter der lärlingen inhemta kunskaper inom den ena afdelningen efter den andra. Men låter man honom gå för fort igenom de olika afdelningarne, hinner han icke nöjaktigt lära sig de olika detaljerna, som han borde lära under den första grundläggande tiden för att kunna blifva en skicklig arbetare. Genom att för hastigt gå igenom de olika afdelningarne skadar ynglingen sålunda sig sjelf. Det torde vara lämpligt att genom ett exempel visa, hvad jag härmed menar. Då en lärling varit ett par, tre år i rad hos en mästare, har han fått någon insigt i vissa grenar af yrket samt vunnit en liten färdighet deri. Mången lärling anser det då oklokt att längre stanna kvar hos sin gamle mästare, ty om han tager en annan plats, kan han förtjena mera penningar. Han flyttar därför för att få större förtjenst, hvilket är tidens lösen. Men om detta är nyttigt för honom sjelf, detta är en annan fråga. För min del vågar jag på grund af egen erfarenhet bestrida detta. Inom det yrke, som jag närmast känner till, är arbetet olika fördeladt, och jag har hos mig så stäldt, att man på 4 års tid skall hinna fullständigt lära sig yrket. Då nu en lärling kommit så långt, att han kan utföra ett ordentligt bänkarbete, filning och dylikt, så flyttar han till en annan plats. Men hvad har inträffat? Jo, att rätt många af dem, som sålunda lemnat mig, bedt att få komma tillbaka för att lära sig smide, det sista som läres i yrket. Men jag har icke kunnat villfara deras begäran, då jag anser det vore orättvist mot dem, som arbeta på verkstaden och hafva beräknat att i sin tur och ordning få rycka upp. Mer än en af dem, som lemnat mig, har sagt: ungdom och visdom följas icke åt; hade jag varit klok, hade jag stannat hos eder. Nu kan man säga, att han kan på en annan verkstad fortsätta och lära sig smide. Man släpper dock icke gerna en nybörjare till sådant arbete, ty han bränner i onödan upp

en mängd kol och förstör mycket jern, hvarigenom mästaren gör förlust på honom. Ingen tager en dylik arbetare utan garanti för förlust. Samma är förhållandet inom de flesta andra yrken.

Sedan denna motion väcktes, har jag hört uppgifvas, att syftet med densamma vore att gagna ett privatintresse, i synnerhet handtverkerierna. Jag vill dock för min personliga del säga, att det qvittar mig lika, om vi få en läringslag eller icke. Men för yrkena äfvensom för samhället i dess helhet är det af ofantligt stor betydelse. Om en lärling flyttar ifrån mig innan han lärt ut, spelar detta icke någon roll för mig, i synnerhet som de qvarvarande derigenom få bättre utsigter att snart kunna hinna lära ut. Men vill man upprätthålla handtverkerierna, så att de icke komma på dekadans, bör man vidtaga åtgärder till städfjande, åtminstone i någon mån, af det oskick, som nu florerar.

Man har här äfven talat om näringsfriheten. Ja, dermed afses väl friheten att utan andras intrång använda de kunskaper, man eger. Men det är just dit vi vilja komma, att lärlingarne skola kunna inhemta kunskaper, så att de verkligen äro skickliga att utöfva sitt yrke. Nu är det, såsom herr Andersson från Malmö sade, endast ett fåtal arbetare i de särskilda yrkena, som äro verkligt skickliga och dugliga i sitt fack, och det är en allmän klagan hos dem, som drifva handtverksrörelse, att det är svårt att få dugliga och pålitliga arbetare. Ehuru det möjligen kan komma att väcka anstöt hos mina yrkesbröder, kan jag icke underlåta nämna, att jag beklagar, att den gamla patriarkaliska seden kommit på reträtt. Nu för tiden gifver man för det mesta sina arbetare kostpenningar, och föliden deraf blir, att de intaga sina måltider på ställen, dit de icke borde gå, eller ock lefva de på torrscaffning, hvaraf deras fysik lider, och de penningar som blifva öfver, använda de på drycken-skap. Jag har deremot alltid ansett mig pligtig att låta mina arbetare känna, att de tillhöra huset, och jag har egnat dem en faderlig omsorg, så länge de varit i min tjänst. Om detta sätt mera praktiserades, tror jag, att det vore välgörande. Detta är dock icke tillräckligt, utan derjemte bör någonting göras, och hvad herr Andersson från Malmö med sitt förslag åsyftar, tror jag vore ett steg i den rätta riktningen. Jag vill därför äfven nu yrka bifall till hans förslag.

Och slutligen ber jag att få tillägga ett par ord. Vill man icke göra någonting för att stäfja det oskick som råder, så blir föliden den, att våra handtverkerier komma på förfall, så att man för att erhålla fullgoda industrialster måste införa dem från främmande länder. Det hoppas jag icke måtte ske, och vill icke vara med om något, som kunde hafva en så sorglig påföljd.

Herr Lindgren: Jag skall icke länge upptaga kammarens tid. På samma gång jag ber att få ansluta mig till den motion, som afgifvits af herrar C. A. Andersson och Z. Larsson, med den af herr Andersson gjorda modifikationen af klämman, anhåller jag att få föredraga en till mig anländ skrifvelse från Hernösands handtverks- och fabriksförening. Denna skrifvelse lyder: »Hernösands

*Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
läringslag*
(Forts.)

*Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.
(Forts.)*

handtverks- och fabriksförening anhåller härmed vördsamt det H. H. ville vid innevarande riksdag biträda riksdagsmännens C. A. Andersson från Malmö och Z. Larsson från Upsala motion om lärlingsfrågan och verka för densammias framgång.

Jag anhåller därför, herr talman, om bifall till det af motionären, herr Andersson, nu under diskussionen gjorda förslaget.

Herr Darin: Herr talman! För min del kan jag icke i allo godkänna den uppfattning utaf föreliggande förslags innebörd och syfte, hvilken tyckes hafva gjort sig gällande inom utskottet. Utskottet synes i förslaget spåra ett försök till intrång i den näringsfrihet, som genom kongl. förordningen den 18 juni 1864 tillförsäkras svenska folket. Vid den allra noggrannaste granskning af såväl motionärernas förslag som af den bilaga, som är bifogad detta förslag, har jag icke kunnat finna någonting, som gifver stöd åt en sådan uppfattning. Jag finner deremot, att förslagets syfte klart, tydligt och fullständigt finnes angifvet i den bilaga, som finnes bifogad motionen, der det i § 4 heter, att syftet är att »skydda lärlingen för godtycklig behandling och att i möjligaste mån bilda honom till en redbar samhällsmedlem samt bibringa honom de yrkeskunskaper, som äro för hans vidare framgång å handtverksbanan nödvändiga». Deri, mine herrar, ser jag förslagets innebörd och stora betydelse.

Det är ganska anmärkningsvärdt, att i den del af näringsförordningen af nyss nämnda datum, som afser att ordna förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetstagare, här närmast handtverksidkaren och hans biträden, den förstnämnde öfver allt betecknas som husbonde, den senare som tjenare eller arbetare. Ingenstädes i denna förordning finnes någonting, som erinrar om den förres skyldighet att bereda undervisning i yrket, eller den senares skyldighet att beflita sig om insigtens vinnande i detsamma. Den tid, för hvilken den unge ämnessveenen binder sig vid arbetsgifvaren, betecknas som tjänstetid och ingenstädes som lärotid. Aldrig betecknas husbonden såsom lärare, aldrig arbetaren såsom lärjunge. Visserligen förefinnas föreskrifter derom, att det tillkommer yrkesidkaren att hålla tillfälle öppet för arbetaren att åtnjuta undervisning i folkskolans ämnen, i händelse han icke redan inhemtat dess minimum, och att bereda honom tillfälle till undervisning i tekniska läroanstalter, om sådan kan erhållas. Men icke ett ord förekommer om yrkesidkarens egen skyldighet att på arbetsområdet främja bitrådets utveckling i det yrke, som det gäller. Detta förhållande synes i och för sig ganska anmärkningsvärdt. Men det framträder ännu mera anmärkningsvärdt, om man jemför vår författnings bestämmelser med de bestämmelser, som gälla i alla våra grannländer. Utskottet har beredt kammaren den förmånen att utan stort besvär kunna skaffa sig kännedom om de lagbestämmelser, som gälla uti detta afseende. I Tyskland, Österrike, Danmark, Norge, Finland — öfver allt finner man föreskrifter derom, att det tillkommer arbetsgifvaren att sörja för arbetsbitrådets utveckling i yrket.

Jag kan således alldeles icke i det föreliggande förslaget se någonting, som afser en inskränkning i näringsfriheten. Jag ser deremot

uti detta förslag en mycket viktig uppfostringsfråga, en uppfostringsfråga, som afser höjandet af yrkesskickligheten inom handtverkerierna, hvilket synes vara rent af ett livsvilkor för dem.

Beträffande tvenne väsentliga moment i föreliggande förslag är utskottet af annan mening än motionärerna. Det ena af dessa moment afser lärotiden. Utskottet anser, att den fortfarande bör begränsas till det mått, som lagen nu angifver. Jag tilltror mig alldeles icke någon sakkunskap i detta fall. Men jag är skyldig att böja mig för sakkunskapens och erfarenhetens uttalanden från alla delar af vårt land, allra helst då dessa uttalanden understödjas af förhållandet i andra länder. Om vi granska den redogörelse, som utskottet lemnat, finna vi, att icke i något af de der berörda länderna har man inskränkt lärotiden till tre år. I Österrike har man stannat vid 4 år. I Tyskland har man icke alls gifvit någon begränsning af lärotiden. Men i Finland, Norge och Danmark har man satt *högst* 5 år, alldeles i öfverensstämmelse med motionärernas förslag.

Den andra hufvudpunkten, i hvilken utskottet skiljer sig från motionärerna, angår läroprovet. Beträffande detta hafva motionärerna ursprungligen ifrågasatt, att det skulle vara obligatoriskt, visserligen icke i den meningen, att det skulle vara ett vilkor för yrkets utöfning, utan endast i den mening, att det skulle vara en nödig kontroll öfver lärotidens rätta användning. Utskottet har ansett, att detta läroprof bör vara frivilligt, men har tillika föreslagit, att lagbestämmelser måtte komma till stånd beträffande detta profs anordnande och fullgörande. Jag är öfvertygad om, att, derest detta sker och således ett sådant läroprofs anordnande och fullgörande genom lag regleras, ganska snart detta profs afläggande skall blifva det normala förhållandet. Ur den synpunkten byser jag inga betänkligheter vid att i denna del biträda utskottets förslag.

Herr talman! På de grunder, som jag nu haft äran att utveckla, tillåter jag mig hemställa, att kammaren med afslag å utskottets hemställen måtte besluta bifall till det ändringsförslag, som af den ene motionären i dag blifvit framställt.

Herr Skytte: Uti vår näringslagstiftning har, såsom framgår af betänkandet, utaf motionärerna och inom de kretsar, hvilkas talan de föra, det vill säga handtverksidkarne inom landet, påyrkats vissa förändringar, hufvudsakligen, åtminstone efter hvad som uppgifvits, i syfte att höja handtverksskickligheten. Onekligen är ju en sådan sträfvan värd det allra största erkännande, och utskottet har också egnat motionen all den uppmärksamhet, som den tvifvelsutan med rätta förtjenar, samt sökt lemna all den utredning, som det legat i utskottets förmåga att åstadkomma. Utskottet har emellertid icke kunnat i allo dela motionärernas mening, så vidt angår de föreslagna medlen att nå det uppgifna ändamålet. I detta afseende hafva motionärerna angifvit dels en utsträckning af lärotidens maximum: från nu lagstadgade 3 år till 5 år och dels, att man genom antagande af lagbestämmelser skulle anordna så kallade läroprof, hvilka prof motionärerna angifvit böra vara obligatoriska. Utaf åtskilliga yttranden under diskussionen har jag kunnat förstå, att den första för-

*Om
utar betande
och fram-
läggande af
förslag till
läringslag.
(Forts.)*

Om
utarbete af de
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag
(Forts.)

ändringen, den som afser utsträckning af lärotiden, väl är det, som närmast åsyftas, såsom varande mest tjenligt, enligt motionärernas mening, för ändamålet, ja, som till och med skulle vara så viktigt, att, i händelse detta önskemål icke nu uppnåddes, ordnandet af läroprof skulle vara af ringa eller intet värde.

Hvad då först beträffar utsträckningen af lärotiden, så hafva motionärerna motiverat behovet deraf med det påståendet, att 3 år, såsom nu är stadgadt, skulle i *de flesta fall* vara en för kort lärotid. Men motionärerna hafva icke sökt genom något slags utredning gifva stöd för denna sin uppfattning, och den ene motionären har till och med nu under sitt anförande erkänt, att utskottets motsatta uppfattning, den nemligen att det skulle endast vara *ett fåtal* yrken, angående hvilka man kunde anse att treårstiden vore för kort, är riktig. Den ene motionären har således gifvit utskottet rätt deri, att det vore endast inom ett fåtal yrken, der det möjligtvis skulle erfordras längre lärotid än tre år. Är detta riktigt, så har det förefallit utskottet, som om det icke vore skäl, därför att det inom *ett fåtal* yrken kräfvades, att skrida till en *generel* utsträckning af denna lärotid. Och det har så mycket mindre synt utskottet behöfligt, som det alltid finnes den möjligheten, att i de handverk, der lärotiden befunnits vara för kort, så att lärlingen icke kunnat få den förkofran han bör vinna, träffa nytt läroafstal. Dertill invänder man ungefärligen det, har jag hört, att när lärlingen genomgått den öfverenskomna tiden, vore han enligt sin egen mening så utbildad i sitt fack, att han icke ville underkasta sig längre lärotid, och målsmannen — då lärlingen är omyndig — hade i allmänhet icke de insigter, som krävas för att rätt bedöma saken. Derfor, säger man, är det nog lättare sagdt än gjordt att komma öfverens om ny lärotid; den kommer icke till stånd. Emellertid är det förhållandet, att uti det förslag till lärlingslag, som på mötet i Norrköping 1893 antogs och som motionärerna i sin motion åberopat, föreslås i ett afseende en sådan utväg. Det heter nemligen i § 9 af nämnda förslag: »Om vid lärotidens slut lärlingen ej kan verkställa det i § 1 föreskrifna utlärlingsprovet, och en förlängning af lärotiden härför är nödvändig, bör, om läromästaren och lärlingen det önska, ny öfverenskommelse derom, på sätt som § 1 föreskrifver, dem emellan träffas.» Der förutsätta alltså motionärerna och förslagsställarne sjelfve, att man skall kunna skrida till en utsträckning af tiden, då lärotidens maximum är 5 år; och kan det gå för sig, när maximum är 5 år, så kan det väl också gå för sig, när maximum är 3 år. Så har åtminstone utskottet tänkt sig. — Vidare har det sagts, att det icke vore någon fara att sträcka ut tiden, såsom föreslås; ty det gäller ju endast att bestämma ett maximum, och detta kommer icke att tillämpas i andra fall, än der det är behöfligt. I de yrken, der en kortare tid, t. ex. tre år, är tillräcklig, kommer man att stanna vid den kortare tiden.

Utskottet har i detta fall varit något mera pessimistiskt. Utskottet har nemligen tänkt sig, att, om den lagstadgade maximtiden blir 5 år, det nog blir temligen vanligt att bestämma tiden till detta antal år, och detta äfven i de yrken, der en så lång lärotid kanske icke

är absolut nödvändig. Denna farhåga har utskottet hyst just därför, att äfven utskottet förmenat, att dessa lärlingars målsmän i allmänhet icke hafva den insigt, som kräfvcs för att rätt pröfva saken, således af precis samma skäl, som å andra sidan anförts, då det gälde att stödja påståendet beträffande svårigheten att träffa aftal om lärotidens utsträckning. Under sådana förhållanden har utskottet icke kunnat tillstyrka en höjning af lärotidens maximum, helst som det ju alltid måste vara ganska betänkligt att lägga ett sådant band på personers frihet som att tvinga dem att gå i en lära längre tid, än som med nödvändighet erfordras.

Hvad återigen beträffar den andra frågan, eller om antagande af lagbestämmelser rörande anordnande af läroprof, har utskottet sökt för sig klargöra, hvad motionärerna kunde hafva menat med att dessa prof skulle vara obligatoriska. Utskottet jemförde därför det vid motionen fogade och på norrköpingsmötet uppgjorda förslaget till lärlingslag med dylika lagar i våra grannländer, och utskottet fann då, att detta förslag stod i påfallande öfverensstämmelse med den lärlingslag, som gäller i Norge och som är utfärdad den 15 juni 1881. På grund af denna öfverensstämmelse mellan det ifrågasvarande lagförslaget och den norska lagen ansåg sig utskottet också böra antaga, att de, som önskade en förändring i enlighet med motionärernas yrkande, hade tänkt sig det obligatoriska i saken ligga deruti, att, såsom i den norska lagen af den 29 juni 1894 är stadgadt, lärlingsprofvet göres till vilkor för rätt att utöfva yrke; och om detta var motionärernas mening, ansåg sig utskottet omöjliga kunna biträda densamma, då ju en bestämmelse af detta slag skulle stå i komplettaste strid mot den princip, hvarpå hela vår näringslagstiftning hvilat, nemligen näringsfrihetens princip.

Nu har den ene motionären förklarad, att han icke vill påyrka, att profvet skulle blifva obligatoriskt i den nu angifna meningen, men det skulle ändå på något sätt vara obligatoriskt. Ja, om man säger, att det är en person obligatoriskt ålagdt att göra någonting, så lärer väl — förestälde vi oss inom utskottet — detta betyda, att en underlåtenhet i detta afseende skulle för personen i fråga medföra en viss påföljd, som han eljest skulle söka undvika. Då frågar man: hvilken påföljd skulle då drabba den person, som underlåte att aflägga lärlingsprof? Han skulle icke förlora rätten att utöfva yrket. Hvad skulle då påföljden blifva? På den frågan har man icke fått något svar, och jag kan icke heller se, att det kunde leda till någon påföljd. Men i detta fall är profvet, äfven så som motionärerna nu hafva närmare formulerat sin önskan, icke annat än frivilligt. Om man ur klämman utesluter orden »som sådant önskar», eller om man låter dem stå kvar, blir i alla händelser profvet frivilligt.

Man har äfven hört anföras, att det skulle vara föga vunnit med ett frivilligt prof. Det finnes dock exempel på, att dylika försök gjorts, så t. ex. i Danmark, och våra grannar danskane anses, som bekant, vara ett ganska praktiskt folk. De lagbestämmelser, som i den danska lagen äro införda och som utskottet förordnat till föredöme, torde äfven visat sig medföra god verkan i det

!Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.
(Forts.)

Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.

(Forts.)

angifna syftet att höja yrkesskickligheten. Utskottet är därför af den meningen, att ett bifall till dess förslag ingalunda skulle vara utan betydelse, utan tvärt om angifva en väg till uppnående af det åsyftade målet.

Den ene af motionärerna yttrade, att man genom att antaga den kläm, utskottet föreslagit, skulle göra profven ännu mera frivilliga än nu. Jag kan icke fatta, huru detta skulle kunna blifva fallet, då i nu gällande lag icke ett ord nämnes om läroprof.

Samme motionär förklarade sig vidare vilja förändra yrkandet i motionen, hvad lärotiden beträffar, så, att det skulle heta, att kontrakt kunde avslutas på längre tid än 3 år, och härmed förmenade sig motionären hafva gjort en inskränkning uti motionen. Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att enligt motionen skulle lärotiden kunna blifva högst 5 år, men enligt den nu gjorda förändringen skulle denna tid blifva obegränsad. Detta är följaktligen ingen inskränkning, utan i stället en högst väsentlig utsträckning.

Slutligen har af en talare anmärkts, att uti de i klämman, sådan den af utskottet affattats, ingående orden »och jemväl i öfrigt» etc. skulle nog kunna inrymmas tanken på att ett framlagdt förslag till lag kunde innefatta äfven förslag till utsträckning af lärotiden. Jag ber med afseende härå få nämna, att detta åtminstone icke var utskottets mening, hvilket nogsammt framgår af utskottets motivering.

På de skäl, som jag nu har anfört, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Med herr Skytte förenade sig herr *Persson* i Rinkaby.

Herr Ericson i Ransta: Behovvet af en ny lärlingslag synes vara allmänt erkändt, icke blott af motionärerna och utskottet, utan äfven af alla dem, som i kammaren uppträd i denna fråga. Jag måste bekänna, att jag icke är mycket hemma i frågan och jag har icke heller begärt ordet för att inlägga något nytt i debatten, utan har blott velat för min del uttala mig för ordnandet af denna fråga, för antagandet af en ny lärlingslag, som jag anser vara af behovvet påkallad. Jag hade ju vid sådant förhållande kunnat inskränka mig till att instämma exempelvis i hvad som här uttalats af min granne, en person, som sjelf på praktisk väg lärt känna behovvet af en sådan lag; men hvarför jag begärt ordet, är egentligen för att nämna, att jag från min hemort, från Vesterås handverksförening och från Sala handverksförening, erbållit uppmaning att uttala mig till förmån för det af herrar Andersson och Larsson här väckta förslaget till lärlingslag. Dessa handverksföreningar, som väl böra känna behovvet derutaf, ha mycket varmt uttalat sig för motionen. Jag skall därför be att, då det äfven öfverensstämmer med mina egna åsikter, få instämma i motionärernas förslag. Jag skulle visserligen helst velat hålla mig vid det ursprungliga yrkandet i motionen, men ber nu att med anledning af hvad under diskussionen förekommit få ansluta mig till det af herr Andersson gjorda yrkandet.

Herr Alsterlund: Herr talman, mine herrar! I likhet med flere af kammarens ledamöter har äfven jag erhållit en skrivelse med begäran, att jag skulle tillstyrka den föreliggande motionen, nemligen ett protokoll, hållet vid Luleå handtverksförenings sammanträde, deruti föreningen, med åberopande af de skäl motionärerna framhållit, uttalar såsom sin åsigt, att en för vår tid lämpad lärlingslag vore af behovet högligen påkallad.

Hvad nu sjelfva frågan vidkommer, veta vi, att man på skolans område har stiftat lagar, och att dessa lagar tid efter annan förbättrats, i syfte att fullkomna de ungas uppfostran. Jag tror, att det är lika nödvändigt att äfven på det område, som här är i fråga, stifta lag för de unga lärlingarnes uppfostran till skickliga yrkesidkare och i moraliskt hänseende. I likhet med motionären håller jag före, att en sådan lag skulle vara af stor betydelse i båda dessa fall. Många gånger har jag besökt utställningar på olika orter i riket, och med glädje har jag sett, att de alster af yrkesskickligheteu, som der varit utställda, varit mycket vackra. Detta förhållande visar visserligen, att yrkesskickligheten står högt i vårt land, men jag tror, att det endast är ett jemförelsevis litet antal personer, synnerligast inom handtverkeriernas områden, som ega stor yrkesskicklighet. Orsaken till att så är, ligger enligt mitt förmenande deruti, att de unga, som egna sig åt handtverkerierna, oftast för tidigt lemna sina mästars, och orsaken härtill åter är, att ingen lag finnes, som bestämmer något om deras lärotid. Som redan förut här omnämnts, finnas i andra länder lagar, som stadga en lärotid af 4 till 5 år, och man har der funnit dessa lagar mycket gagneliga; erfarenheten ifrån dessa länder bör efter min uppfattning för oss vara vägledande och talande i afseende å den fråga, som nu föreligger.

På de skäl jag nu har anfört skulle jag helst velat ansluta mig till motionärernas förslag i dess helhet. Jag kan nemligen icke biträda utskottets hemställan, men då en af motionärerna, nemligen herr Andersson, nu anhållit om en ändring i detsamma, bör jag icke heller fasthålla vid förslaget. Emellertid kan jag icke heller fullt instämma i herr Anderssons förslag; och därför skall jag, herr talman, taga mig friheten föreslå, att uti det af honom framställda förslaget till kläm efter orden »på längre tid än tre år» må få inflyta orden »dock icke öfver fem år». Jag anser nemligen, att orden »på längre tid än tre år» gå utöfver det förslag, som motionärerna från början framlagt, och anhåller jag därför, herr talman, om proposition å mitt yrkande.

Herr Zotterman: Jag har i denna fråga fått mottaga två petitioner, den ena är från Linköpings fabriks- och handtverksförening, som uttalar sitt fulla instämmande i den tanke, som ligger uttalad i den af herrar Larsson och Andersson väckta motionen, och anhåller, att jag för min del måtte biträda densamma. Den andra petitionen är från fabriks- och handtverksföreningen i Vadstena och är under-teknad af 36 medlemmar förutom styrelsens 7 ledamöter. I denna petition uttalar föreningen den åsigten, att »detta förslag, antaget till gällande lag, skulle på ett ganska tillfredsställande sätt fylla en

*Om
utarbetande
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag
(Forts.)*

Om
utarbete
och fram-
läggande af
förslag till
lärlingslag.
(Forts.)

beklaglig lucka i vår lagstiftning samt otvifvelaktigt komma att befordra ett bättre förhållande mellan mästare och lärlingar, hvarjemte det otvifvelaktigt skulle i hög grad befrämja både sedligheten och yrkesskickligheten inom respektive handtverkerier och yrken».

Då jag för min del i allo delar den uppfattning, som är uttalad i denna petition, hade jag helst önskat, att motionen i oförändrad form blifvit bifallen; men som saken nu ligger, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till det ändringsförslag, som framstälts af herr Andersson från Malmö.

Herr Ekenman: Då min mening i den här föreliggande frågan i hufvudsak öfverensstämmer med de åsikter, som blifvit uttalade af den förste ärade talaren, hvars skrifvelseförslag äfven jag vill biträda, så hade jag icke behöft att för uttalande och utvecklande af min mening begära ordet.

Skälet, hvarför jag skall besvara kammaren några få ögonblick, är, att jag från fabriks- och handtverksföreningen i Karlshamn erhållit en skrifvelse, deruti föreningen uttalar sin lifliga anslutning till de ärade motionärernas förslag. Jag har ansett mig böra låta detta komma till kammarens kännedom, och ber äfven att få hemställa till dem af kammarens ledamöter, som känna sig tvehågsna i denna fråga, huruvida icke någon vigt bör fästas vid det kända förhållandet, att en mängd fabriks- och handtverksföreningar i olika delar af landet uttalat sin öfvertygelse, att en ändring vore behöflig, och sin anslutning till det förslag, motionärerna framställt.

Jag ber att få yrka bifall till herr C. A. Anderssons skrifvelseförslag.

Som ännu åtskillige talare anmält sig vilja afgifva yttrande i förevarande ämne, men tiden nu var långt framskriden, uppsköttes den vidare öfverläggningen till i afton kl. 7, då detta sammanträde komme att fortsättas.

§ 11.

Herr O. Eklund från Stockholm aflemnade en af honom jemte tre andra af kammarens ledamöter undertecknad motion, n:o 176, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om vissa förändringar i gällande förordning angående vilkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,33 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Lördagen den 6 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästförflutne mars.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *C. R. Wersäll* aflemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

1:o angående försäljning till Upsala stad af kronolägenheten Slottstegelhagen och en del af kronolägenheten Slottshumlegården;

2:o angående upplåtelse åt enskilde af ett invid Jörns jernvägsstation beläget område af kronoparken Vestra Jörnsmarken i Jörns socken af Vesterbottens län; samt

3:o om uppgörelse med Stockholms stad angående öfverlåtande på staten af den rätt, staden må ega till vissa delar af Helgeandsholmen.

Samtliga dessa kongl. propositioner bordlades till nästa sammanträde.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts i gårdagens sammanträde bordlagda proposition till Riksdagen, angående vissa ändringar i och tillägg till de för erhållande af lån från odlingslånefonden stadgade vilkor och bestämmelser.

§ 4.

Föredrogs och bordlades för andra gången statsutskottets memorial och utlåtanden n:is 47, 52 och 53.

§ 5.

Efter fördragning vidare af bankoutskottets memorial n:o 9, med förslag till omröstningsproposition i anledning af kamrarnes olika beslut i fråga om användande af Riksbankens vinst för år 1894, blef den föreslagna voteringspropositionen af kammaren godkänd.

§ 6.

Föredrogs, men blefvo å nyo bordlagda:

lagutskottets utlåtanden n:is 27, 28, 29, 30 och 31;

särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1 samt

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 20.

Andra Kammarens Prot. 1895. N:o 26.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr *H. Lilliehöök* under 10 dagar från och med den 8 dennes
och » *J. E. Wikstén* » 10 » » » 8 »

§ 8.

Justerades två protokollsutdrag.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

Kongl. Maj:ts proposition, angående försäljning till Upsala stad af kronolägenheten Slottstegelhagen och en del af kronolägenheten Slottshumlegården;

Kongl. Maj:ts proposition, angående upplåtelse åt enskilde af ett invid Jörns jernvägsstation beläget område af kronoparken Vestra Jörnsmarken i Jörns socken af Vesterbottens län;

Kongl. Maj:ts proposition, om uppgörelse med Stockholms stad angående öfverlåtande på staten af den rätt, staden må ega till vissa delar af Helgeandsholmen;

statsutskottets memorial n:o 54, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens nionde hufvudtitel;

statsutskottets utlåtande n:o 55, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition om uppförande af skolhusbyggnad m. m. inom Tärna kapellförsamling;

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 19, i anledning af väckt motion om upphäfvande af föreskriften om arreststraff i stadgan den 17 september 1861 angående extra judiciel bestraffning för den lägre manliga bevakningspersonalen vid rikets fängelser;

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 21, i anledning af erhållen återremiss å utlåtandet n:o 3 angående väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om omarbetning af resereglementet i syfte att åstadkomma större sparsamhet med statens medel.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,20 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.